

Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»

Інститут електроенергетики

Електротехнічний факультет

Кафедра перекладу

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

кваліфікаційної роботи ступеню магістр

студентки Лисиченко М. А.

академічної групи 035М-22з-1

спеціальності 035 Філологія

за освітньо-професійною програмою вищої освіти «Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська»

на тему «Метафори та художні порівняння у романі Джоан Роулінг «Гаррі Поттер і в'язень Азкабану» та особливості їх перекладу українською мовою»

Керівник	Прізвище, ініціали	Оцінка за шкалою		Підпис
		рейтинговою	інстиційною	
Кваліфікаційної роботи	Введенська Т. Ю.	95	відмінно	
Рецензент				
Нормоконтролер	Короткова С.В.			

Дніпро

2023

ЗАТВЕРДЖЕНО:
Завідувач кафедри
перекладу

_____ Висоцька Т.М.

« _____ » _____ 2023 року

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу
ступеню магістр

студентці Лисиченко М. А. академічної групи 035м-22-з-1
напряму 035 Філологія
спеціалізації _____

за освітньо-професійною програмою вищої освіти «Германські мови та літератури (переклад включно), перша –англійська»
на тему «Метафори та художні порівняння у романі Джоан Роулінг «Гаррі Поттер і в'язень Азкабану» та особливості їх перекладу українською мовою»

затверджену наказом ректора НТУ «Дніпровська політехніка» від № 1373-с від 13.11.2023 р.

Розділ	Зміст	Термін виконання
Розділ 1	<i>Дослідити класифікації метафори та художнього порівняння як засобів виразності і способи їх перекладу</i>	08.10.2023
Розділ 2	<i>Проаналізувати переклад художніх порівнянь та метафор у романі Джоан Роулінг «Гаррі Поттер і в'язень Азкабану» українською мовою</i>	30.11.2023

Завдання видано _____ Введенська Т.Ю. _____

(підпис керівника)

(прізвище, ініціали)

Дата видачі 01.09.2023

Дата подання до екзаменаційної комісії 08.12.2023

Прийнято до виконання _____ Лисиченко М. А.

(підпис студента)

(прізвище, ініціали)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 88с., 78 джерел.

Об'єкт дослідження: метафори і художні порівняння у романі Джоан Роулінг «Гаррі Поттер і в'язень Азкабану».

Предмет дослідження – особливості перекладу метафор і художніх порівнянь на матеріалі роману Джоан Роулінг «Гаррі Поттер і в'язень Азкабану».

Мета кваліфікаційної роботи: полягає в аналізі особливостей перекладу метафор і художніх порівнянь українською мовою на матеріалі роману Джоан Роулінг «Гаррі Поттер і в'язень Азкабану».

Методи дослідження: метод аналізу, метод синтезу, метод узагальнення, метод компонентного аналізу, метод перекладацького аналізу, метод статистичного аналізу.

У теоретичній частині досліджуються класифікації художнього порівняння та метафори, їхня роль у художньому тексті, способи перекладу.

У практичній частині аналізується переклад метафор і порівнянь у романі Джоан Роулінг «Гаррі Поттер і в'язень Азкабану» українською мовою. .

Теоретична новизна роботи полягає у поглибленому вивченні ролі метафори та художнього порівняння у художньому тексті, зокрема романі «Гаррі Поттер і в'язень Азкабану».

Практичне значення дослідження полягає у можливості використання результатів дослідження при вивченні особливостей перекладу художніх текстів, перекладу метафори та художнього порівняння у художніх текстах і текстах загального спрямування, на заняттях з курсу практичного перекладу.

Ключові слова: МЕТАФОРА, ХУДОЖНЄ ПОРІВНЯННЯ, ПЕРЕКЛАД, ПЕРЕКЛАДАЦЬКА ТРАНСФОРМАЦІЯ, ХУДОЖНІЙ ТЕКСТ.

SUMMARY

Diploma paper: 88 pp., 78 sources.

The **object** of research: metaphors and similes in Joan Rowling's novel "Harry Potter and the Prisoner of Azkaban".

The purpose of the **research** is to analyze the peculiarities of translating metaphors and the similes into Ukrainian based on the material of Joan Rowling's novel "Harry Potter and the Prisoner of Azkaban".

Research methods: analytical method, synthetical method, generalization method, component analysis method, translation analysis method, statistical analysis method.

The **theoretical section** discusses definitions of similes and metaphors, their role in an artistic text and the methods of their translation.

The **practical section** analyzes translation of metaphors and similes in Joan Rowling's novel "Harry Potter and the Prisoner of Azkaban" into Ukrainian.

The **scientific novelty** of the research consists in deepening the role of a metaphor and a simile in the artistic text, in particular the novel "Harry Potter and the Prisoner of Azkaban".

The **practical value** of the research lies in the fact that the results of the research can be used in teaching special courses on the Translation of artistic texts, Translation of a methapor and an artistic comparison in the artictic texts and texts of a general direction, in the course of teaching Translation.

Key words: METAPHOR, SIMILE, TRANSLATION, TRANSLATION TRANSFORMATION, ARTISTIC TEXT.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕТАФОРИ, ХУДОЖНІХ ПОРІВНЯНЬ ТА ОСОБЛИВОСТЕЙ ЇХ ПЕРЕКЛАДУ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ УКРАЇНСЬКОЮ	9
1.1 Поняття метафори та художніх порівнянь	9
1.2 Класифікація типів метафор, художніх порівнянь	16
1.3 Функції метафор, художніх порівнянь у художньому тексті	21
1.4 Специфіка перекладу метафор, художніх порівнянь з англійської мови українською	23
Висновки до I розділу	30
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СПОСОБІВ ПЕРЕКЛАДУ МЕТАФОР, ХУДОЖНІХ ПОРІВНЯНЬ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ УКРАЇНСЬКОЮ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ «ГАРРІ ПОТТЕР І В'ЯЗЕНЬ АЗКАБАЛУ»).....	32
2.1 Жанрово-стильові особливості роману «Гаррі Поттер і в'язень Азкабану» і їхнє значення для перекладу метафор і художніх порівнянь ...	32
2.2. Переклад метафор українською мовою у романі Джоан Роулінг «Гаррі Поттер і в'язень Азкабану».....	48
2.2 Переклад художніх порівнянь у романі Джоан Роулінг «Гаррі Поттер і в'язень Азкабану»	58
Висновки до II розділу.....	76
ВИСНОВКИ	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	81

ВСТУП

Наразі існує багато досліджень, що розкривають різноманітні аспекти поняття метафори. Починаючи з античних часів, метафора є об'єктом активних наукових розвідок, результатом яких є значна кількість публікацій та досліджень стосовно різноманітних аспектів метафори. Комплексність метафори обумовлює наявність великої кількості підходів до її розуміння. У сучасних наукових дослідженнях, метафора визначається як властивість слів, риторичний засіб, фігура мови, заснована на перенесенні властивостей.

Актуальність роботи зумовлена тим, що специфіка перекладу саме метафори, художніх порівнянь не є дослідженою достатньо ґрунтовно, зважаючи на те, що коло художніх творів, у яких застосовуються ці стилістичні засоби, розширюється з кожним днем, а отже, необхідно уточнювати та доповнювати вже виконані дослідження стосовно тематики. Наразі існує широке коло досліджень щодо перекладу метафор, художніх порівнянь, проте саме особливості їх відтворення на матеріалі роману Дж. Роулінг «Гаррі Поттер і в'язень Азкабану» не є ґрунтовно дослідженими, що підтверджує актуальність нашої роботи.

Теоретичним підґрунтям роботи стали дослідження таких науковців, як О. В. Антонова, яка аналізує лінгвокогнітивний механізм метафори, О. О. Балабан, яка характеризує метафору як семантичну універсалію, В. Н. Вовк, що аналізує мовну метафору у художньому мовленні, А. Овсієнко наводить класифікацію метафор. Специфіку відтворення метафор у перекладах розглядають такі дослідники, як Н. В. Дячук, Т. В. Криворучко, Н. І. Сопилук тощо.

Мета роботи – аналіз особливостей перекладу метафор, художніх порівнянь на матеріалі роману Дж. Роулінг «Гаррі Поттер і в'язень Азкабану».

Об’єкт дослідження – метафори і художні порівняння у художньому тексті.

Предмет дослідження – особливості перекладу метафор, художніх порівнянь на матеріалі роману Дж. Роулінг «Гаррі Поттер і в’язень Азкабану»

Завдання роботи:

- навести характеристику поняття метафори, художнього порівняння у лінгвістиці;
- описати наявні типології метафор, художніх порівнянь та визначити їх функції у текстах художнього дискурсу;
- проаналізувати способи перекладу метафор, художніх порівнянь з англійської мови українською;
- виконати практичний аналіз способів перекладу метафор, художніх порівнянь з англійської мови українською.

У роботі використовувалися такі **методи дослідження**, як:

- Метод аналізу, синтезу та узагальнення було використано у роботі з метою ґрунтовного аналізу теоретичних джерел та формування висновків щодо проаналізованих теоретичних ресурсів.
- Метод компонентного аналізу застосовано у практичній частині. Засобами компонентного аналізу було здійснено дослідження метафор, художніх порівнянь як компонентів художніх текстів.
- Метод перекладацького аналізу – метод застосовано у практичній частині роботи.
- Метод статистичного аналізу – метод застосовано у практичній частині роботи з метою узагальнення результатів дослідження.

Матеріалом для дослідження став текст роману Дж. Роулінг «Гаррі Поттер і в’язень Азкабану».

Теоретичне значення роботи полягає у можливості використання результатів теоретичного дослідження для подальшого аналізу тематики перекладу метафор, художніх порівнянь.

Практичне значення одержаних результатів обумовлене можливістю їх використання як основи для укладання методичних посібників щодо перекладу метафор з англійської мови українською, як підґрунтя для укладання лекційного матеріалу для студентів ВНЗ філологічних факультетів.

Обсяг і структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури. У першому розділі роботи наведено характеристику поняття метафори, художніх порівнянь у лінгвістиці, описано наявні типології метафор, художніх порівнянь та визначити їх функції у текстах художнього дискурсу, проаналізовано шляхи перекладу метафор, художніх порівнянь з англійської мови українською. У практичному розділі здійснено аналіз способів перекладу метафор, художніх порівнянь роману Дж. Роулінг «Гаррі Поттер і в'язень Азкабану» з англійської мови українською. У висновках узагальнено результати виконаного дослідження.

Апробація роботи: основні практичні результати роботи викладено на I Міжнародній науково-практичній конференції студентів та молодих учених «Наука в епоху соціокультурних змін: реалії та перспективи» 27 жовтня 2023 р. (Дніпро, НТУ «ДП», 2023) в тезах «Переклад метафор та художніх порівнянь у романі «Гаррі Поттер та в'язень Азкабану» з англійської мови на українську».

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕТАФОРИ, ХУДОЖНІХ ПОРІВНЯНЬ ТА ОСОБЛИВОСТЕЙ ЇХ ПЕРЕКЛАДУ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ УКРАЇНСЬКОЮ

1.1 Поняття метафори та художніх порівнянь

Метафора належить до тих об'єктів наукових досліджень, природа яких дає постійний імпульс для розробок в різних областях. Вона викликає інтерес не тільки лінгвістів і літературознавців, а й психологів, філософів, соціологів, політологів, культурологів. Метафора становить інтерес як з погляду її функціонування у якості мовної одиниці, так і з погляду механізмів її породження. Проблема метафори знаходиться в центрі уваги таких дослідників, як О. М. Антонюк [3], Ю. В. Бережанська [5], В. Жовтянська [15], А. П. Гаврилюк [9], та інші. Як зазначає Г. Шиманович, аспекти метафори розглядаються за кількома параметрами, зокрема як:

- стилістичний або художній прийом;
- як засіб номінації;
- як засіб створення мовної картини світу [50].

В останні десятиліття кількість робіт, які присвячено поняттю метафори, значно зростає. Це викликано зміною наукової парадигми гуманітарних знань. У центрі уваги гуманітарного знання знаходиться людська діяльність, яка забезпечує людині орієнтацію в навколишньому світі, практичне засвоєння, пізнання і розуміння процесів зовнішнього і внутрішнього світів [28, 21].

Слово «метафора» походить від грецького *metapherein* (перенесення) – *meta* (через) + *pherein* (нести) [70]. Зважаючи на склад цього поняття, метафора означає різні речі для різних людей, при чому, визначення метафори настільки відрізняються, що фахівці у цій галузі часто не можуть знайти єдиного визначення поняття «метафори».

Метафора становить складнощі для визначення з точки погляду двох аспектів. По-перше, цей термін використовується у декількох різних, хоча і споріднених, сенсах. По-друге, як всередині, так і між різними його сенсами, визначення варіюються, відображаючи відмінні теоретичні програми і припущення. Іноді теоретичні межі збігаються з науковими дисциплінами; таким чином, філософи, лінгвісти та психологи можуть визначити метафору зі свого власного погляду. Але існують відмінності навіть у дисциплінах, які відображають різні погляди на метафору, а також різні погляди на природу самої мови [58, 4].

Словникові статті для терміну «метафора» наводять наочні приклади того, як метафора може бути по-різному визначена. Два основних значення цього терміну відображено в Оксфордському словнику англійської мови [70]. Перше значення визначає метафору як тип мови: «фігура мови, у якій ім'я або описове слово, фраза переносяться на об'єкт або дію, відмінну від того, до якого воно (вона) застосовується буквально, але аналогічне (-на) йому; прикладом цього [є] метафоричний вираз». Друге значення визначає метафору як форму концептуальної репрезентації: «поняття, що розглядається як представник певного іншого (зазвичай абстрактного) поняття: символ».

Згідно з глосарієм лінгвістичних термінів SIL [73], існує два значення терміну «метафора»:

1. метафора – це вираження розуміння одного поняття з точки зору іншого поняття, при якому між ними існує певна схожість або кореляція;
2. метафора – це розуміння одного поняття засобами іншого.

Згідно з визначенням Оксфордського словника лінгвістики [73], метафора – це фігура мови, у якій зазвичай використовується слово або вираз для позначення одного виду об'єкта, дії, тощо.

Вітчизняні дослідники [3; 18] зауважують, що традиційне розуміння поняття метафори не відповідає потребам сучасної семасіології. У сучасній

лінгвістиці метафора розуміється насамперед як когнітивний феномен, потужний інструмент мислення, фундаментальний метод пізнання і концептуалізації реальності. У когнітивній лінгвістиці метафора розглядається не просто як стилістичний прийом, риторичний механізм прикраси мови, а як фундаментальний когнітивний агент, який організовує думки, формує судження і структурує мову. Це – особливий розумовий процес, який О. О. Селіванова розуміє як область досвіду поняття з іншої сфери [38, 317].

Г. Шиманович визначає метафору як ключ до розуміння основ мислення і процесів створення не тільки національно-мовної картини світу, а й її універсального образу [50]. Дослідниця також зазначає, що метафора – це спосіб організації пізнавальної діяльності людини в цілому, та описує це поняття як спосіб наукового пізнання, заснований на прямому зв'язку між загальнолітературною мовою і мовою науки, а також як засіб побудови думок і розширення словникового запасу людини [50].

Шиманович Г. у своєму дослідженні «Метафора як когнітивний механізм номінації та її роль у мовній картині світу» [50] посилається на таких відомих зарубіжних науковців, як I. Richards, M. Black, T. Vianu, J. Searle, F. Moore, R. Turango, H. Delamare та V. M. Telia. На їхню думку, проблема теорії метафори полягає у визначенні механізму її формування. Численні концепції можуть бути представлені наступними підходами:

1) інтеракціоністський, який включає в себе наступні два різновиди: психолінгвістичний (I. Richards) і логічний (M. Black, T. Vianu) – перший є поєднанням двох думок про різні речі у перебігу метафоризації, що слугує основою для формування референції і нового значення про новий об'єкт. Другий пояснює концепцію метафори як взаємодії двох різних референтів – «неоднорідність цих референтів і супутніх асоціативних комплексів дозволяє вийти за їх межі і створити принципово нову формацію» [38, 33].

2) Асоціативний підхід, у рамках якого зазначається, що метафора виникає в результаті дифузного асоціативного поєднання двох понять, об'єктів (J. Searle) [цит. за 50].

3) Концептуальний та антропоцентричний (F. Moore, R. Turango): з точки погляду цього підходу, метафора базується, насамперед, на намірі, меті та мотиві суб'єкта [цит. за 50].

4) Трикомпонентний підхід (H. Delamare), з погляду якого, метафора – це перенесення значення з вихідного слова на результуюче за допомогою суміжного поняття [цит. за 50].

5) Антропометричний (V. M. Telia): припущення про подібність формується з ідеї, мети, намірів, які утворюють допоміжну концепцію, засновану на асоціативних комплексах – енциклопедичних, раціонально-культурних, особистих знаннях; контекст реалізує фокус. Результатом фокусування є фільтрація – поєднання нових функцій зі старим значенням і формування нової концепції [цит. за 50] (Рис. 1.1).

Рис. 1.1 – Підходи до визначення метафори

На думку угорського науковця З. Ковечеса, традиційне визначення метафори може бути узагальнене засобами п'яти характеристик [62, 64]:

- метафору може бути визначено як властивість слів, мовне явище;
- метафора – художній, риторичний засіб, метою якого є підвищення експресивності висловлювання, надання йому гумористичного, іронічного забарвлення, тощо. Забарвлення метафори варіюється залежно від контексту;
- метафору засновано на подібності між двома сутностями, які порівнюються й ідентифікуються;
- метафора – це свідоме і обдумане використання слів, для того, щоб утворити влучні та яскраві метафори, необхідно бути певного роду митцем;
- метафора – це стилістична фігура, яка знаходиться у повсякденному вжитку. Вона використовується з метою вираження високого ступеня емотивності, підвищення образності мовлення, надання кращого пояснення тим чи іншим явищам, об'єктам, предметам, тощо.

Хоча метафора традиційно відома як лінгвістичний феномен, вона утворюється засобами концептуалізації областей знання, які є загальним когнітивним інструментом, яким активно послуговуються у повсякденному мовленні [64,103].

Слід зазначити, що метафора існує у мові як реальна семантико-синтаксична одиниця. Отже, можна виокремити певні ознаки метафори:

1. Ознака семантичної двоплановості. Цю ознаку слід, перш за все, розглядати з погляду тлумачення прямого та переносного значення. Можна навести чимало тлумачень, де пряме та переносне значення розкриваються таким чином, що вимальовуються їх загальні риси;

2. Ознака абстрактності. У процесі метафоризації, лексема виконує значні семантичні заміни, в результаті яких його значення стає узагальненим;

3. Ознака експресивності. Ознакою метафори є її оцінна властивість. Спираючись на ознаку основного та переносного значення, порівнюючи їх, виявляється, що метафора фокусує увагу на конкретній семантичній рисі, яка укладена в основному значенні;

4. Синтаксична ознака. Ця ознака виражається у синтаксичних умовах метафоризації слова;

5. Морфологічна ознака є характеристикою метафор-іменників. Наводиться словниками або довідниками [8, 118] (Рис. 1.2).

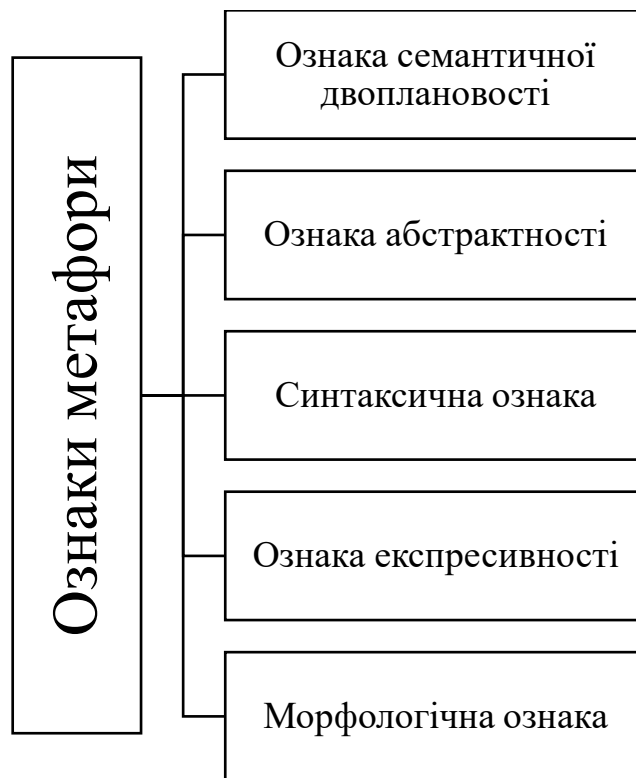

Рис. 1.2 – Ознаки метафори

Таким чином, можемо зробити висновки про те, що метафора характеризується наявністю широкого кола визначень. Узагальнивши існуючі визначення, підсумуємо, що метафора – це властивість слів утворювати образний сенс; риторична фігура, стилістичний троп, заснований на перенесенні, аналогії, метою якого є підвищення образності висловлювання, надання йому певного експресивного забарвлення.

Проаналізуємо також і сутність поняття художнього порівняння. Думка про те, що порівняння відіграють величезну роль у пізнанні людиною себе і явищ навколишньої дійсності, є загально визнаною, тому можна стверджувати про те, що порівняння займають особливе місце у мовній картині світу.

Розглядаючи сутність художнього порівняння, варто зазначити, що Collins Dictionary визначає поняття як троп, який зазвичай використовується для зіставлення двох об'єктів, предметів, явищ, станів, коли промовець хоче зазначити, що один об'єкт, предмет, явище має більше або менше якостей, ніж інший [54]. На думку М. Штрumpfа та А. Дугласа, порівняння – це спосіб висловити ступінь якості, яким володіє один об'єкт по відношенню до інших об'єктів [74, 21].

В основі порівняння лежить уподібнення одного предмета або явища іншому на підставі будь-якої загальної ознаки. Порівняння є засобом утворення метафор, символів, стереотипів, фразеологізмів, а також способом розкриття свідомості і світобачення певного народу.

Дослідниця Г. Гайдученко зазначає, що образи для порівнянь відтворюються, у першу чергу, з найбільш актуальних сфер життя людини, а ядром більшості порівнянь є образи тваринного і рослинного світу, виробничої діяльності людини [10, 118].

Розглядаючи спільні риси та відмінності метафори та художнього порівняння, наведемо визначення поняття метафори словником Н. Кусайкиної та Ю. Цибульника: «метафора» (від грец. *metaphora* перенесення) як вид тропа, приховане образне порівняння, уподібнення одного предмета, явища іншому, а також образне порівняння у різних видах мистецтв. У лінгвістиці метафора розуміється як переносне вживання слова. Деякі сучасні дефініції терміну також визначають метафору як «троп, перенесення властивостей одного предмета (явища) на інший на підставі ознаки, спільної для обох понять, що зіставляються» [23,76]. Дослідники зазначають, що метафора включає

приховане образне порівняння, проте її природа та характер відрізняються від порівняння.

Дослідники вважають, що в основі метафори лежить лінгво-креативна асоціація, яка полягає в тому, що вона має двосторонню спрямованість – на навколишній світ та на наявні ресурси мови [8, 37]. Зокрема, А. Овсієнко наголошує, що використання порівняння не завжди є таким яскравим, що у повній мірі виражає думки та наміри автора. Саме тому, автор вдається до метафори, яка є складною за своєю природою та утворюється на основі асоціації, аналогії. На думку дослідниці, утворення метафор творчий, художньо-естетичний процес, який полягає не лише у пошуку образності, а й спільності реальних предметів та явищ» [33, 70].

Отже, художнє порівняння та метафора мають спільні риси та відмінності, які визначають межі між поняттям метафори та художнього порівняння у сучасній лінгвістиці.

1.2 . Класифікація типів метафор і художніх порівнянь

Наразі існує багато досліджень, що розкривають поняття метафори. За час свого розвитку теорія метафори змінила декілька парадигм, і сьогодні є сукупністю різнорідних і різноманітних концепцій, які можуть розглядатися як об'єкт вивчення. Одним з ключових аспектів дослідження метафори є принципи її класифікації, а також, критерії, за якими метафора може бути класифікована.

Наразі існує широке коло класифікацій метафори, які ґрунтуються на різноманітних наборах ознак. Згідно типу перенесення, на якому засновано метафору, О. Лілік розподіляє метафори за такими типами:

- метафоричне перенесення типу «предмет → предмет»;
- метафоричне перенесення типу «предмет → людина»;

- метафоричне перенесення типу «предмет → фізичний світ»;
- метафоричне перенесення типу «предмет → психічний світ»;
- метафоричне перенесення типу «предмет → абстракція»;
- метафоричне перенесення типу «тварина → людина»;
- метафоричне перенесення типу «людина → людина»;
- метафоричне перенесення типу «фізичний світ → психічний світ» [27, 139] (рис. 1.3).

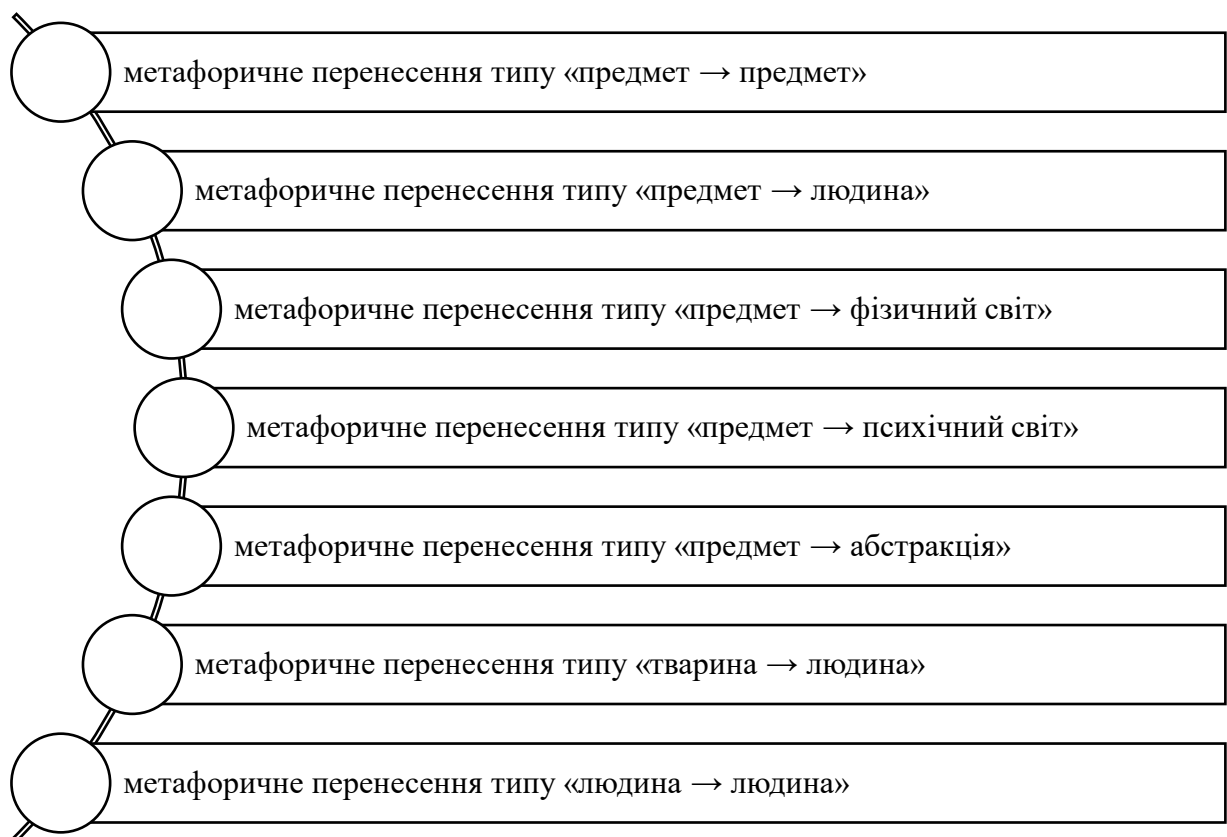

Рис. 1.3 – Типи метафоричного перенесення

За критерієм відсутності / присутності опорного слова, метафори класифікує А. Овсієнко [33]. Отже, дослідниця виокремлює такі різновиди метафор, як:

- метафори-порівняння;
- метафори-загадки;
- метафори, що приписують об'єкту властивості іншого об'єкта [33, 76].

За дослідженнями таких науковців, як Джордж Лакофф і Марк Джонсон, метафора є інструментом пізнання навколишнього світу. Вона є певною ланкою, що об'єднує відомий суб'єкт з новим знанням. Дослідники наголошують, що процес метафоризації базується на взаємодії когнітивної структури «джерела» і когнітивної структури «цілі» [64]. У якості критерію класифікації метафор, дослідники пропонують обирати «досвід взаємодії з навколишньою дійсністю». Отже, за обраним критерієм, науковці виокремлюють такі метафори, як орієнтаційні, онтологічні та структурні:

- орієнтаційна метафора (орієнтація у просторі) заснована на параметрах «верх – низ», «всередині – зовні» тощо;
- онтологічна метафора заснована на відсиланні до номінації, на кількісній оцінці;
- структурна метафора виражена у систематичних кореляціях між явищами, зафіксованими в досвіді.

За критерієм характеристики метафорою предметів, явищ або понять, існує така класифікація метафор:

- індивідуально-авторська метафора;
- антропоморфна метафора – метафора, що переносить властивості людини на предмет;
- генетивна метафора – метафора, що використовується у родовому відмінку;
- зооморфна метафора – метафора, що переносить людські властивості до світу тварин;
- метафорична синтезія – метафора, в основу якої покладено чуттєві ознаки.

Існує ще одна градація метафор, що залежить від способу впливу на її адресата. Вона складається з епіфор (які апелюють до уяви) і діафор (які апелюють до інтуїції) [62, 49]:

1) Образна метафора – метафора, яка містить приховане порівняння, має властивість характеризувати навколишнє середовище.

2) Номінативна (стерта метафора) – це звичайне вираження, часто клішоване, яке ми не завжди сприймаємо як метафоричне.

3) Когнітивна метафора – полягає у перенесенні ознаки предмета до події, процесу, ситуації, факту, думки, ідеї, теорії концепції та іншими абстрактними поняттями [62, 50].

Зарубіжний науковець П. Ньюмарк, у своїй відомій класифікації метафор пропонує виокремлювати такі, як:

- dead (стерта метафора);
- cliché (метафора-кліше);
- stock (загальна метафора);
- adapted (адаптована);
- recent (нещодавня метафора);
- original (оригінальна метафора) [68].

Досліджуючи функціонування порівнянь в англійській мові, можна зробити висновки про те, що структура будь-якого порівняння, у певному сенсі, є рівнянням з двох частин, у першій з яких знаходиться те, що порівнюється, або ж ознака, на підставі якої відбувається порівняння, а у другій – еталон [24, 136]. Структура порівнянь складається з двох елементів:

1) те, що порівнюється (ліва частина рівняння) – властивість, стан, дія, уподібнення;

2) те, з чим порівнюється (права частина рівняння) – об'єкт порівняння, еталон.

Для лівої частини порівняння властиві такі характеристики, як:

- 1) властивість, яка порівнюється з еталоном;
- 2) дія, яка порівнюється з еталоном;
- 3) стан, що порівнюється з еталоном;

4) стан/властивість/дія/уподібнення (прикордонна група) (Рис. 1.4).

Рис. 1.4 – Структура порівнянь

Згідно Рис. 1.4, для правої частини можна виокремити дев'ять підгруп того, з чим порівнюється об'єкт порівняння:

- 1) живі істоти;
- 2) мінерали й камені;
- 3) рослинний світ;
- 4) матеріальні об'єкти/продукти діяльності людини;
- 5) навколишнє середовище/явища природи;
- 6) людина і соціальні об'єкти;
- 7) продукти харчування;

- 8) міфологічні одиниці;
- 9) фантомні еталони [24, 137]

Таким чином, наразі, існує велика кількість класифікацій видів метафор, засновані на різних показниках та критеріях. Також, існують різновиди порівнянь, що обумовлено структурними та семантичними особливостями порівняльних конструкцій.

1.3 . Функції метафор, художніх порівнянь у художньому тексті

Аналіз робіт, присвячених проблемі нашого дослідження показує, що питання метафоричних утворень та художніх порівнянь та їх функціональної значущості у складі текстів художнього дискурсу в усі часи. Метафори та художні порівняння як особливі форми смислових виразів присутні вже на самих ранніх етапах розвитку художньої думки. Дослідження функціонального аспекту метафоризації та порівняння, здійснене у роботах О. Іванової, А. Тільки, О. Соломчук, та інших мовознавців, дозволяє виділити наступні функції метафоричних утворень та порівнянь у художньому дискурсі:

1. Функція утворення естетичного простору тексту – наділення художніх текстів виразністю, породженні відчуття новизни, занурення слухача у атмосферу експресії;

2. Функція висловлення позитивної або негативної оцінки – саме метафори та порівняння можуть слугувати засобом вираження тонкої оцінки, яка обмежує ступінь негативу, що міститься у негативній оцінці. У такому випадку, метафора та порівняння виконуватимуть також і роль евфемізму, які також є частовживаними у художньому дискурсі.

3. Психологічна функція – психологічний процес, який потребує розуміння особливостей світосприйняття людини, принципів її мислення.

Отже, метафора, порівняння виконують психологічну функцію, повністю або частково розкриваючи світосприйняття того, хто її породжує [17, 57].

Щодо функціональної значущості метафори та порівняння у текстах художнього дискурсу, лінгвісти дотримуються думки про те, що засоби образності виконують одночасно три функції:

1. інформативна функція, яка обумовлена тим, що метафора та порівняння транслюють ту чи іншу інформацію засобами мовних знаків та структур;

2. образна функція, оскільки, що метафора та порівняння формуються на основі образного перенесення ознак з одного об'єкта / предмета / явища на інший, засобами чого утворюється образний контекст;

3. символістична функція, приймаючи до уваги той факт, що метафора та порівняння слугують засобом розкриття настроїв мовця, зрозуміти його внутрішній світ [4, 14].

Щодо власне текстів художнього дискурсу, метафора та порівняння виконують наступні спільні функції:

1. функція утворення стилю художнього тексту – у багатьох випадках, влучні метафори та порівняння стають рисою індивідуального стилю автора, роблять його тексти впізнаваними серед інших;

2. метафора, порівняння є важливими засобами формування тексту художнього дискурсу, а отже, виконують текстотвірну функцію, підсилюючи експресивність та образність художнього тексту [71,137].

У підсумку зазначимо, функції метафори та порівняння у текстах художнього дискурсу функціонують у єдності, що обумовлює високий рівень експресивності та образності метафор та порівнянь, та їх важливу роль у текстах, зокрема, у текстах художнього дискурсу.

1.4. Специфіка перекладу метафор, художніх порівнянь з англійської мови українською

Переклад метафор, художніх порівнянь можна охарактеризувати як певного роду виклик для перекладача, з огляду на те, що у перебігу відтворення такого комплексного явища, перекладачеві необхідно вирішити ряд лінгвістичних, літературознавчих, культурних, а іноді й психологічних проблем. Вірність та адекватність відтворення метафор нерідко має вплив на весь текст твору, що обумовлене важливістю ролі метафори у будь-якому тексті.

Сукупність лінгвістичного і культурного аспектів викликає основні труднощі при перекладі метафор, художніх порівнянь. Розглянемо, в чому ж полягають основні складнощі перекладу метафоричних перенесень та художніх порівнянь. При перекладі певного тексту з іноземної мови, перекладачеві, в першу чергу, необхідно вміти розпізнати метафору, художні порівняння у тексті оригіналу. В іншому випадку, існує ризик їх буквального перекладу, що може призвести до спотворення сенсу або повної її відсутності в перекладі. У цьому випадку, перекладач повинен мати високу мовну ерудицію та широке коло знань [11, 8].

Наступним після встановлення метафори та художніх порівнянь, завданням є їх найбільш адекватна передача мовою перекладу. У цьому випадку, важливим аспектом є наявність професійної компетенції перекладача – досвідчений перекладач повинен не тільки володіти широким образним багажем як рідної мови, так і мови перекладу, знаходити в обох мовах адекватні відповідності, але і вміти підібрати найбільш вдалий спосіб передачі засобів образності, що не завжди полягає у пошуку аналогічного їй звороту у мові перекладу.

У окремих випадках, перекладач може застосовувати метафори та порівняння навіть тоді, коли вони відсутні у тексті оригіналу, якщо того вимагає текст перекладу. Проте, такі дії можуть стати у нагоді лише у діяльності досвідченого перекладача, так як перевантаження тексту перекладу надлишковою інформацією може призвести до втрати індивідуального стилю автору і сенсу не лише окремих фрагментів, але й усього тексту [49, 125].

Основні труднощі, з якими можна зіткнутися при перекладі метафоричних перенесень та художніх порівнянь, полягають у повній відсутності аналога в мові перекладу; наявності аналогічних за змістом, але різних за сферою вживання і відтінку звучання метафор, порівнянь у мові перекладу (наприклад, метафора або порівняння в одній мові може мати позитивну конотацію, а її аналог в іншій мові – протилежне значення); а також – у загальній відмінності в контексті, частоті, прийнятності вживання тих чи інших зворотів у різних мовах – культурною специфікою.

Також, складнощі перекладу метафоричних перенесень та художніх порівнянь полягають у відмінностях структури метафор. З огляду на те, що в українській мові метафори та порівняння відрізняються за структурою, що зумовлене відмінностями граматичних та синтаксичних систем мов, складнощі перекладу метафор та порівнянь, з погляду структурних особливостей, полягають саме у цих відмінностях.

Проблемам перекладу метафоричних перенесень та порівнянь приділено чимало уваги в теоретичних роботах з перекладу, в багатьох публікаціях з порівняльної лінгвістики. Метафори та порівняння, завдяки переважанню конотативного компонента в значенні одиниць, у багатьох випадках відображають культурно-національну специфіку тієї чи іншої мови. Тому, найбільші труднощі виникають саме під час перекладі [49, 126].

Основними способами перекладу метафоричних перенесень є метафоричний та неметафоричний переклад. Метафоричний переклад

передбачає використання в тексті перекладу метафор різного ступеня близькості між одиницею вихідної мови та відповідною одиницею мови перекладу – від повного й абсолютного еквівалента до приблизної відповідності [16, 317].

Вищезазначений переклад охоплює метод метафоричного еквівалента і метод метафоричного аналога. За умови використання відповідностей першого типу, зберігається весь комплекс значень перекладної одиниці. У цьому випадку, у мові перекладу присутня подібна метафорична одиниця, що збігається за всіма параметрами з метафоричною одиницею оригіналу. Незалежно від контексту, вона має ті ж денотативні й конотативні значення. В такому випадку, між метафоричними одиницями немає відмінностей щодо смислового змісту, стилістичної віднесеності, метафоричності та емоційно-експресивного забарвлення. Обидва варіанти мають схожий компонентний склад, мають ряд однакових лексико-граматичних показників: сполучуваність, приналежність до однієї граматичної категорії, уживаність, зв'язок з контекстними словами-супутниками. При цьому необхідно відзначити ще одну важливу властивість-відсутність національного колориту [13, 56].

Використання такої відповідності дозволяє найбільш повно відтворити іншомовну метафоричну одиницю. Однак при цьому слід враховувати обставини, що обмежують можливість застосування методу метафоричного еквівалента. По-перше, метафоричних еквівалентів порівняно небагато, а по-друге, в результаті запозиченні обома мовами однієї й тієї ж метафори, значення метафори в одній з них може видозмінитися [13, 57].

Другий тип метафоричних відповідностей представляють так звані метафоричні аналоги. У разі відсутності метафоричного еквівалента, у мові перекладу добирається метафора з аналогічним метафоричним значенням, заснована на іншому образі.

Метафоричний аналог є повноцінною відповідністю одиниці перекладу з метафоричним значенням, яка перекладається, але відрізняється від неї за певним показником: у ній присутні інші компоненти, зміни форми, зміна синтаксичної побудови тощо.

При неметафоричному перекладі, значення одиниці метафоричного складу передається засобами лексичних, а не метафоричних засобів мови перекладу. Він використовується зазвичай, якщо неможливо застосувати метафоричний еквівалент або аналог. Такий переклад, враховуючи навіть компенсаційні можливості контексту, важко назвати повноцінним, оскільки існують деякі втрати у метафоричності, конотації, експресивності, відтінках значень [13, 57].

Лексичний переклад застосовується у випадку, якщо поняття або певний об'єкт в одній мові описується за допомогою метафори, художніх порівнянь, а в іншій – за допомогою слова. При такому перекладі метафор, художніх порівнянь, необхідно прагнути хоча б до часткового збереження образності лексичної одиниці у передачі значень їх окремих елементів.

Калькування, або дослівний переклад, застосовується в тих випадках, коли іншими прийомами, зокрема, метафоричними або порівняльними, не можна передати образне, семантико-стилістичне й експресивно-емоційне значення метафори, художніх порівнянь. До цього методу вдаються у випадках, «коли виникає необхідність передати гру слів оригіналу» [16, 318].

Калькування застосовується, в основному, якщо англійські одиниці образного складу не мають еквівалентів в українській мові та позначають реалії, не характерні для нашої етнокультури. Цей метод дає можливість донести до українського читача живий образ англійської художньої одиниці, що є неможливим при використанні вільного словосполучення, яке є українським поясненням значення англійської метафоричної одиниці, художніх порівнянь.

Відповідності-кальки мають певні переваги. Вони дозволяють зберегти образний лад оригіналу, а також дають змогу подолати труднощі, які виникають, коли в оригіналі образ сформовано для утворення розгорнутої метафори, художніх порівнянь [13, 58]. Проте, калькування можливе тільки тоді, коли дослівний переклад може донести до читача справжній зміст всієї одиниці метафоричного складу або художніх порівнянь. Однак цей прийом може мати місце тільки в тому випадку, якщо перекладач впевнений, що носій мови перекладу сприйматиме зміст фрази правильно.

Описовий переклад зводиться до тлумачення одиниці метафоричного складу або художніх порівнянь, перекладу образних одиниць засобами вільного поєднання слів. До цього прийому вдаються лише у разі відсутності повного еквівалента в мові перекладу. При цьому може використовуватися пояснення [13, 59].

Таким чином, переклад метафоричних перенесень або художніх порівнянь становить значні труднощі для перекладача, що пояснюється їх експресивністю, стилістичною маркованістю і національно-культурною специфікою. При перекладі метафоричних перенесень або художніх порівнянь важливо враховувати їх багатозначність й особливості контексту, у якому вони вживаються.

Також, в ході дослідження особливостей перекладу метафоричних перенесень та художніх порівнянь необхідно застосовувати такі методи дослідження, як:

– описовий метод– один з найбільш давніх та широко поширених в будь-якій науковій дисципліні, яка вивчає будь-які факти, предмети, явища. До того ж, він служить підставою для подальшого застосування в тій чи іншій науковій дисципліні інших методів, з огляду на те, що перш ніж застосувати їх, треба описати основні властивості розглянутого предмета. Описовий метод часто

використовується також і паралельно з іншими методами дослідження або разом з ними [31, 45].

Основними компонентами описового методу є спостереження, узагальнення, інтерпретація і класифікація. Сутність спостереження зводиться до вміння виділяти з безлічі властивостей досліджуваного явища найбільш істотні і важливі, за допомогою яких можна, з одного боку, охарактеризувати явище, а з іншого, відрізнити його від інших.

Узагальнення фактів і їх виокремлення в повторюваних явищах певних закономірностей, правил – головна особливість описового методу. Ілюстрацією цієї особливості можуть служити численні сформульовані і представлені у відповідній науковій і навчальній літературі правила, визначення, що стосуються конкретних мовних явищ.

Інтерпретація результатів становить невід'ємну частину наукового опису будь-якого фактичного матеріалу. У роботі важливо не тільки констатувати факт, а й пояснити його, визначити його місце в системі інших фактів [31, 50].

– Психологінгвістичний метод. Мова – виключно людська властивість, генетично і онтологічно пов'язана з мисленням, духовним світом, психікою як окремої людини, так і всього народу. Одна з діалектичних особливостей мови полягає в тому, що вона в той же час являє собою готову систему (сутність), впроваджену в свідомість людини, діяльність (процес), що є результатом функціонування цієї системи, готовий продукт, існуючий у вигляді усного мовлення або письмового тексту.

Для об'єктивного пізнання плану змісту мови необхідно враховувати всі форми його існування. Людина – не тільки носій мови, але і її творець, єдине джерело, в якому творчо відновлюється життя мови, відтворюються її готові форми, значення і створюються нові.

Сутність психолінгвістичного методу, використовуваного в нашому випадку, полягає в тому, щоб дослідити лінгвокультурний зміст того чи іншого епоніму, дослідити його роль в системі мислення всього народу [31, 56].

– Компонентний аналіз. Сутність і призначення методу компонентного аналізу зводиться до того, що в сукупності досліджуваних мовних одиниць виділяються ті ознаки, за допомогою яких одні одиниці розрізняються між собою, інші, навпаки, об'єднуються в групи або сукупності. Інакше кажучи, опис явищ (епонімів – в нашому випадку) здійснюється набором ознак, що входять в їх план змісту. Ознаки, за допомогою яких значущі одиниці відрізняються одна від одної, називаються диференціальними, а ознаки, що сприяють об'єднанню одиниць, – інтегральними [31, 64].

– Ще один метод – метод дистрибутивного аналізу. Дистрибутивний метод набув поширення в науці про мову в ході дослідження семантичних явищ тільки в другій половині нашого століття, тобто відноситься до одного з найбільш сучасних прийомів лінгвістичного аналізу.

Терміни «дистрибуція» і «дистрибутивний метод» – неоднозначні, хоча в їх основі лежить латинське слово *distributio* з певним значенням «розподіл». Звідси і первинне значення терміну «дистрибуція» – розподіл, а вихідний зміст дистрибутивного методу полягає в дослідженні того, як розподіляються (зустрічаються, і поєднуються) в мовному потоці (письмовому тексті) відносно одна інший мовні одиниці [31, 72].

Найчастіше термін «дистрибуція» вживається в наступних двох значеннях:

- 1) сукупність всіх лінійних оточень даної мовної одиниці;
- 2) сукупність всіх поєднань досліджуваної мовної одиниці.

Іноді ці значення не диференціюються, і тоді дистрибуція розглядається, як сукупність усіх контекстів мовної одиниці, а дистрибутивний метод – як контекстуальне дослідження семантики. У всіх випадках дистрибутивний

метод передбачає врахування відносин між мовними одиницями, їх розподіл у тексті [31, 75].

- Метод перекладознавчого аналізу, який засновано на дослідженні способів перекладу аналізованої лексики.
- Метод кількісних підрахунків для інтерпретації змістової та семантичної відповідності описуваних прикладів.

Таким чином, в роботі було застосовано цілий комплекс методів. Методи, застосовані в ході практичного та теоретичного дослідження – відрізняються одне від одного з огляду на різну мету дослідження.

Висновки до I розділу

У перебігу аналізу теоретичних джерел, ми з'ясували, що метафора характеризується наявністю широкого кола визначень. Встановлено, що метафора розуміється властивість слів утворювати образний сенс; як риторична фігура, стилістичний троп, заснований на перенесенні, аналогії, метою якого є підвищення образності висловлювання, надання йому певного експресивного забарвлення. Існує чотири типи метафор: номінативна метафора; образна метафора; когнітивна метафора; генералізуюча метафора. Виділяються також орієнтаційні, онтологічні та структурні метафори.

Аналіз дозволив встановити, що наразі існують різноманітні класифікації метафор, утворені на основі різних критеріїв та підходів. Дослідники класифікують метафори згідно типу перенесення, на якому засновано метафору, за критерієм відсутності / присутності опорного слова, за досвідом взаємодії з навколишньою дійсністю, за критерієм характеристики метафорою предметів, явищ або понять, за способом впливу метафори її адресата.

Аналіз показав, що художнє порівняння – троп, який зазвичай використовується для зіставлення двох об'єктів, предметів, явищ, станів, коли промовець хоче зазначити, що один об'єкт, предмет, явище має більше або менше якостей, ніж інший. Основі порівняння лежить уподібнення одного предмета або явища іншому на підставі будь-якої загальної ознаки. Порівняння є засобом утворення метафор, символів, стереотипів, фразеологізмів, а також способом розкриття свідомості і світобачення певного народу. Художнє порівняння та метафора мають спільні риси та відмінності, які визначають межі між поняттям метафори та художнього порівняння у сучасній лінгвістиці.

Встановлено також, що переклад метафор та художніх порівнянь становить значні труднощі для перекладача, що пояснюється їх експресивністю, стилістичною маркованістю і національно–культурною специфікою. Аналіз показав, що переклад метафор та художніх порівнянь обумовлює використання перекладацьких трансформацій, які дають змогу досягнути адекватного перекладу таких важливих для текстів одиниць. До основних способів перекладу метафор було віднесено метафоричний та неметафоричний переклад. Метафоричний переклад включає переклад засобами метафор-відповідників, метафор-аналогів, застосування широкого кола перекладацьких трансформацій, таких як трансформація диференціації, калькування, перестановки, граматичної заміни, тощо. Неметафоричний переклад застосовується у випадку, коли відтворити метафору є неможливим. У такому випадку, застосовується описовий переклад, який відтворює сутність метафору, проте образний характер метафори не передається у тексті перекладу.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СПОСОБІВ ПЕРЕКЛАДУ МЕТАФОР, ХУДОЖНІХ ПОРІВНЯНЬ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ УКРАЇНСЬКОЮ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ «ГАРРІ ПОТТЕР І В'ЯЗЕНЬ АЗКАБАНУ»)

2.1 Жанрово-стильові особливості роману «Гаррі Поттер і в'язень Азкабану» і їхнє значення для перекладу метафор і художніх порівнянь

Джоан Роулінг – надзвичайно популярна письменниця, відома циклом своїх творів про Гаррі Поттера. Коли виходила перша книга про Гаррі Поттера, видавець наполіг на тому, щоб записати ім'я Джоан Ролінг на обкладинці тільки ініціалами – такий трюк повинен був не відлякати від покупки, в більшій масі, аудиторія не любить книги жіночих авторів. У 1999 Дж. Ролінг стає міжнародною літературною сенсацією, коли перші три книги серії «Гаррі Поттер» зайняли 3 верхніх позиції в списку бестселерів Нью-Йорк Таймс – досягнувши аналогічного успіху у Великобританії. Влітку 2000, було продано понад 35 мільйонів примірників перших трьох книг, на 35 мовах на суму приблизно \$480 мільйонів. У липні 2000 перший тираж «Гаррі Поттера і Кубка вогню» склав 5.3 мільйонів примірників з авансовими замовленнями понад 1.8 мільйонів. «Орден Фенікса», «Принц-напівкровка» і «Дари Смерті» також ставали лідерами і за тиражами, і за зборами. Сумарний тираж всіх семи книг про пригоди Гаррі Поттера склав 400 мільйонів примірників. У 2000 році компанія «Уорнер Бразерс» випустила фільм за першою книгою про Гаррі Поттера, в 2011 році відбулася прем'єра восьмої, заключної картини, була розділена на дві частини. Всі вісім картин займали лідуючі рядки за зборами у всьому світі. В Україні перший роман епопеї з'явився у 1997 року. Перекладач Віктор Морозов почав роботу над перекладом першого тому, «Гаррі Поттер і філософський камінь», коли в Україні ще ніхто ні сном ні духом не знав про чаклуна зі шрамом на лобі. Переклавши дебютну частину «Гаррі Поттера», Морозов намацав основну структуру перекладу цієї історії, почув головні

музичні мотиви. Переклад кожної частини займав у середньому півтора місяці. Працювати доводилося по 20 годин на добу, без вихідних. Але пріоритетом була не тільки швидкість, але і якість. Морозову вдавалося випереджати майже всіх своїх колег. А український переклад «Смертельних реліквій», – останньої частини у серії, – був першим у світі.

У нашому дослідженні фокусом аналізу є роман «Гаррі Поттер і в'язень Азкабану» і його переклад на українську, який зробив Віктор Морозов. Практичне дослідження включає в себе такі етапи, як:

1. Робота з оригінальним текстом роману Дж. Роулінг «Гаррі Поттер і в'язень Азкабану», виокремлення метафор та художніх порівнянь у тексті оригіналу;

2. Робота з українським варіантом перекладу роману Дж. Роулінг «Гаррі Поттер і в'язень Азкабану» Віктора Морозова, та виокремлення перекладу метафор та художніх порівнянь.

3. Аналіз перекладацьких трансформацій, застосованих у перебігу відтворення метафор та художніх порівнянь, статистичний аналіз, оформлення результатів дослідження.

Аналізуючи жанрово-стильові особливості роману, варто зазначити, що він об'єднує багато жанрів, серед яких – жанр фентезі, підлітковий роман з елементами пригод, роман-детектив, трилера. Також, роман охоплює чимало культурних відсилань. В основі роману закладена філософська, вічна проблема суспільства – боротьба добра зі злом, яке уособлює великий темний маг – Волан де Морт. Добро, в свою чергу, уособлює головний герой – Гаррі Поттер. Популярність твору обумовлена тим, що стереотипи «добро» / «зло» універсальні для всіх культур і народів і передають важливу культурну інформацію, представляючи собою мікромодель культури. Стереотипи «добро-зло» є філософськими категоріями людської свідомості. Ці

універсальні стереотипи, що втілюють поняття чесноти і хвороби, притаманні представникам будь-якої культури.

Основною цінністю роману є також цінність сім'ї: так, протягом сюжету, Гаррі намагається відшукати та перемогти Волан де Морта, який вбив його батьків. Гаррі дуже не вистачає сім'ї, любові батьків, сімейної підтримки. За межами школи він живе у тітки з дядьком, які ненавидять його. Контрастом є їхня сліпа любов до спільного сина Дадлі – подружжя не помічає, яку величезну шкоду наносить ця любов їхній дитині. Сім'ю Гаррі замінюють друзі – Рон, Герміона, наставник Дамблдор, лісник Гегрід та інші. Отже, дружба та взаємодопомога також є ключовими цінностями роману.

До духовних цінностей головного героя можна віднести й такі, як сміливість, рішучість, чесність, справедливість, милосердя. Гаррі Поттер – милосердний і великодушний. Навіть своїх заклятих ворогів він не вбиває, а лише роззброює, позбавляє палички, а отже, і можливості нанести шкоду оточуючому світу. Працелюбність також можна віднести до духовних цінностей Гаррі – він старанно навчається у Гогвортсі, а найбільшим страхом, окрім Волан-де-Морта, є страх бути виключеним зі школи.

Аналізуючи стильові особливості роману, варто зазначити, що стилістичний аспект роману представлено широким колом стилістичних засобів. Одним з важливих стилістичних засобів є епітети – образне визначення, що дає додаткову художню характеристику кому-небудь або чого-небудь, слово, яке визначає предмет або явище і підкреслює будь-які його властивості, якості або ознаки [44, с. 328].

Епітет – засіб виразності, сутність якого полягає у виділенні якості, ознаки описуваного явища, яке оформлюється у вигляді атрибутивних слів або словосполучень, що характеризують дане явище з точки зору індивідуального сприйняття цього явища. Епітет завжди суб'єктивний, він завжди має емоційне значення або емоційне забарвлення. Дослідники зазначають, що епітет може

бути визначений як основний засіб утвердження індивідуального, суб'єктивно-оцінного ставлення до описуваного явища. Також, епітет дає змогу автору досягти бажаної реакції на висловлювання з боку читача [42, 68]. Наведемо кілька прикладів використання епітетів у романі.

1. *Compared to the man on the television, however, whose gaunt face was surrounded by a matted, elbow-length tangle, Harry felt very well groomed indeed.* [72].

Для опису зовнішності героя, в даному випадку, використано ланцюжок епітетів, які один за одним складають уявлення щодо його зовнішнього вигляду: *gaunt, a matted, elbow-length*.

2. *Harry, though still rather small and skinny for his age, had grown a few inches over the last year* [72].

Описуючи зовнішність Гаррі, авторка застосовує такі епітети, як *small, skinny*. Використовуючи ці епітети, авторка немов протиставляє внутрішню силу Гаррі його зовнішній слабкості.

3. *They landed with a soft flump on Harry's bed, and the middle owl, which was large and gray, keeled right over and lay motionless* [72].

У прикладі застосовано такі епітети, як *large, gray*, які виконують функцію опису зовнішності сови. Засобами епітетів, авторка дає читачеві змогу уявити те, як би герої виглядали у реальному житті.

4. *He also ran into the real Neville Longbottom, a round-faced, forgetful boy, outside Flourish and Blotts. Harry didn't stop to chat* [72].

Описуючи особливості характеру та зовнішності Невіла Лонгботтома, Дж. Роулінг використовує такі епітети, як *a round-faced, forgetful*. У наведеному прикладі, епітети не наводять позитивну чи негативну оцінку героя, лише утворюють його портрет.

5. *A fat, dappled-gray pony had just ambled onto the grass and was grazing nonchalantly* [72].

В цьому випадку, епітети застосовано з метою опису зовнішнього вигляду поні. Так, авторка застосовує епітети *fat*, *dappled-gray*.

6. *She was very like Uncle Vernon: large, beefy, and purple-faced, she even had a mustache, though not as bushy as his* [72].

Фрагмент демонструє застосування епітетів як засобів утворення портретного опису – *large, beefy, purple-faced*. Проте, у цьому випадку, епітети виконують функцію вираження негативної оцінки – так, у негативному ключі описуються зовнішність тітки Мардж, яка виконувала у житті Гаррі негативну роль.

7. ... *Ron looking incredibly freckly* [72].

У реченні, відібраному з роману, засобами епітетів *incredibly freckly*, авторка утворює портрет найкращого друга Гарі – Рона. Епітет *freckly* визначає характеристику героя, тоді як епітет *incredibly* – підсилює значення що передає характерні риси героя.

8. *Hermione very brown, both waving frantically at him* [72].

У наведеному фрагменті використано конструкцію *very brown*, яка описує зовнішність Герміони, утворюючи її портрет. Прикметник *very* підсилює значення конструкції, додаючи їх вищого ступеня значення.

9. *Plump little Mrs. Weasley; tall, balding Mr. Weasley; six sons; and one daughter...with flaming-red hair* [72].

Описуючи сім'ю Візлі, авторка утворює їх портрети засобами епітетів *Plump, little, tall, balding, flaming-red*. Також, можна відзначити застосування паралельних конструкцій – *Plump little Mrs. Weasley – tall, balding Mr. Weasley*.

10. *“Horrible temper,” said Dot, nodding fervently* [72].

У реченні, відібраному з тексту оригіналу, використано епітет *horrible*, який передає негативну оцінку характеру героя. Так, засобами епітету утворюється негативна характеристика героя.

11. *Fudge, a portly little man in a long, pinstriped cloak* [72].

Описуючи особливості зовнішності героя, Дж. Роулінг використовує такі епітети, як *a portly little*. У наведеному прикладі, епітети не наводять позитивну чи негативну оцінку героя, лише утворюють його портрет. Також, засобами епітетів описано особливості одягу героя – *long, pinstriped*.

12. *He looked cold and exhausted [72].*

В цьому випадку, епітети застосовано з метою опису зовнішнього вигляду героя. Так, авторка застосовує епітети *cold, exhausted*, які підсилюють одне одного.

13. *Malfoy, who had a pale, pointed, sneering face, was in Slytherin house [72].*

У реченні, епітети *a pale, pointed, sneering* виконують цілу низку функцій – функцію негативної характеристики героя, функцію утворення портрету героя, підсилюючи одне одного.

14. *Harry Potter was a highly unusual boy in many ways [72].*

Використання епітету *a highly unusual* є високим ступенем позитивної оцінки героя.

15. *Slowly and very carefully he unscrewed the ink bottle, dipped his quill into it, and began to write, pausing every now and then to listen, because if any of the Dursleys heard the scratching of his quill on their way to the bathroom, he'd probably find himself locked in the cupboard under the stairs for the rest of the summer [72].*

Наведений приклад демонструє використання таких епітетів, як *slowly and very careful*, які вказують на напруженість ситуації та обачливість героя.

16. *Uncle Vernon's small eyes swiveled around to Harry, who was rooted to the spot [72].*

Для опису рис обличчя, портретів, авторка використовує епітети, як в наведеному вище прикладі – *small eyes*, що підкреслює сверблячий погляд.

17. *Harry, though still rather small and skinny for his age, had grown a few inches over the last year. His jet-black hair, however, was just as it always had been — stubbornly untidy, whatever he did to it. The eyes behind his glasses were bright green, and on his forehead, clearly visible through his hair, was a thin scar, shaped like a bolt of lightning [72].*

Для опису зовнішності Гаррі, Дж. Ролінг використовує такі епітети, як *small and skinny* (тіло); *jet-black hair, stubbornly untidy* (волосся); *clearly visible, a thin scar* (шрам на чолі). Також, в прикладі було застосовано стилістичний засіб порівняння – *like a bolt of lightning*, яке характеризує шрам, як атрибут сміливості дитини.

18. *The silence in the dark house was broken only by the distant, grunting snores of his enormous cousin, Dudley [72].*

Наведений приклад демонструє використання таких епітетів, як *the dark* (чужа хатина), *the distant, grunting, enormous* (храп недружної людини).

19. *Harry suspected that Ron had warned Hermione not to call, which was a pity, because Hermione, the cleverest witch in Harry's year, had Muggle parents, knew perfectly well how to use a telephone, and would probably have had enough sense not to say that she went to Hogwarts [72].*

В прикладі, автор застосовує такі епітети, як *the cleverest, perfectly well*. Такі стилістичні засоби було обрано з метою яскравого опису розумових здібностей Герміони. Також, використання в цьому епітетів впливає на читача, так як вже на початку твору, формує образ Герміони, як найрозумнішої відьми на потоці, де навчався Гаррі.

20. *Silhouetted against the golden moon, and growing larger every moment, was a large, strangely lopsided creature, and it was flapping in Harry's direction [72].*

Наведений приклад демонструє використання таких епітетів, як *the golden; larger; a large, strangely lopsided*. За допомогою цих епітетів, автор

створює ефект напруги, так як читач ще не знаю, про яке саме створіння йдеться в реченні.

2. Метафоричні епітети:

21. *He had several feet of long silver hair and beard, half-moon spectacles, and an extremely crooked nose [72].*

У фрагменті оригіналу, авторка застосовує метафоричний епітет half-moon spectacles, який використовується з метою утворення більш детального портрету героя. Портрет підсилюється також засобами епітету *extremely*.

22. *Tears leaked out of the crinkled corners of Hagrid's beetle-black eyes [72].*

В цьому випадку застосовано такий метафоричний епітет, як beetle-black eyes, який використано як засіб утворення більш докладного портрету героя.

23. *Dudley had spent most of the summer in the kitchen, his piggy little eyes fixed on the screen and his five chins wobbling as he ate continually [72].*

Приклад демонструє використання метафоричного епітету piggy, який використано як засіб вираження негативної оцінки героя. Негативна оцінка підсилюється також засобами епітету little. В цьому випадку, метафоричний епітет було використано автором з метою висловлення свого власного негативного ставлення до героя, а також, для того, щоб сформувати в читача зневагу, негативне ставлення до Дадлі ще з перших строчок, де він згадується.

24. *His jet-black hair, however, was just as it always had been (JR, HP: URL).*

У реченні, відібраному з тексту роману, застосовано епітет jet-black. Епітети використано як засіб деталізації портрету героя.

3. Гіпербола:

25. *Even Stan's pimples went white... [72].*

В цьому випадку, у якості стилістичного засобу виступає гіпербола – явне перебільшення – так, у тексті роману зазначено, що від страху та

хвилювання, навіть висипання на обличчі героя – побілили. Таке висловлювання є явним перебільшенням.

26. *“She was the nosiest woman in the world” [72].*

У фрагменті також застосовано перебільшення – так, тітка Петунія хоч і була допитливою жінкою, та, ймовірно, існує хтось значно допитливіший навіть за неї. Отже, у якості стилістичного засобу було використано гіперболу.

4. Антитеза:

27. *Aunt Marge and Aunt Petunia kissed, or rather, Aunt Marge bumped her large jaw against Aunt Petunia's bony cheekbone [72].*

В тексті роману з метою протиставлення зовнішності тітки Мардж та тітки Петунії авторка використовує стилістичний засіб антитези: *large jaw – bony cheekbone*. За допомогою протиставлення авторка створює негативну характеристику обох героїнь.

28. *He shot a nasty look sideways at Harry, whose untidy hair had always been a source of great annoyance to Uncle Vernon. Compared to the man on the television, however, whose gaunt face was surrounded by a matted, elbow-length tangle, Harry felt very well groomed indeed [72].*

Яким би неохайним дядькові Вернону не здавався Гаррі, зокрема його волосся, все ж воно не було настільки довгим, як учоловіка з екрану, й у порівнянні з ним виглядало досить доглянуто. Тут Роулінг наголошує, що Дурслі, по-перше, ставляться до племінника надто упереджено, що не зміниться, зроби він будь-яку зачіску, а по-друге, що за ним наглядають як за некоханою дитиною: одягають-взувають у що доведеться.

5. Характоніми:

29. *Thought I'd send this with Pig anyway [72].*

30. *Harry stared at the word “Pig,” then looked up at the tiny owl now zooming around the light fixture on the ceiling. He had never seen anything that looked less like a pig [72].*

У тексті роману застосовано також широке коло характонімів. Так, у прикладі використано характонім *Pig*, який є ім'ям сови, та використовується у комічному ключі – маленька сова має ім'я, яким, зазвичай, називають достатньо габаритну тварину.

31. *Crookshanks had now settled in an empty seat...*[72].

Фрагмент репрезентує застосування характоніму *Crookshanks*, який окрім номінативної функції, виконує також функцію репрезентації зовнішності тварини.

32. *He had turned the corner towards the Fat Lady's corridor when he saw somebody up ahead fastening a note to a board on the wall* [72].

У наведеному прикладі застосовано характонім *Fat Lady*, який є не лише ім'ям героїні, але й описує особливості її зовнішності.

33. *We never got to go to the Shrieking Shack* [72].

Речення демонструє застосування характоніму, який не лише номінує чарівне місце, але й передає його характеристики – *Shrieking Shack*.

6. Авторські okazіоналізми: роман представлено широким колом авторських okazіоналізмів, які описують реалії чаклунського світу. У наведених нижче прикладах застосовано такі авторські okazіоналізми, як чаклунські закляття, які є частовживаними у тексті роману:

34. *After me. Riddikulus!* [72]

35. *Aresto momentum!* [72]

36. *The spell I'm going to teach you is called the Patronus Charm* [72].

37. *Then speak the incantation, Expecto Patronum* [72].

38. *Expelliarmus!* [72]

39. *Immobulus!* [72]

40. *Bombarda!* [72]

41. *Parvati!* [72]

Зазвичай дослідження, чому поняття такого типу отримують конкретні

назви, зазвичай приносять неоднозначні результати: це може бути комбінація як вигаданих, так й існуючих у будь-якій мові слів, необв'язково у тій, якою написана історія. До того ж, може виявитися так, що поєднані лексеми начебто мають значення, але автор вклав у них власне, зрозуміле тільки йому. Таке досить складно з'ясувати, якщо тільки не поцікавитися в нього прямо.

7. Метафори:

42. *Aunt Petunia, who was bony and horse-faced, whipped around and peered intently out of the kitchen window [72].*

В рамках дослідження було виокремлено застосування широкого кола метафор, зважаючи на те, що використання метафор є об'єктом дослідження нашої роботи. Так, у прикладі було застосовано метафору *horse-faced*, яка використовується для опису зовнішності тітки Петунії у негативному ключі.

43. *Dementors, at least a hundred of them, gliding in a black mass around the lake toward them.” [72]*

У фрагменті, з метою опису дементорів, авторка застосовує метафору *a black mass*, яка слугує засобом підвищення експресивності контексту роману.

44. *I wouldn't be so sure if I were you, dear,” said Professor Trelawney, the firelight glinting on her long emerald earrings [72].*

В цьому випадку метафора *the firelight glinting* відіграє роль засобу підвищення експресивності тексту роману, реалізує образність художнього тексту.

45. *She walked away from him and, as he watched her go, he found that the terrible weight in his stomach seemed to have lessened slightly [72].*

Приклад демонструє застосування метафори *he found that the terrible weight in his stomach*, яка не лише підвищує образність художнього тексту, а й слугує засобом вираження почуттів героя, його світогляду.

46. *Professor Lupin appeared to be holding a hand full of flames [72].*

Магічні дії професора описано засобами метафори *to be holding a hand full of flames*, яку застосовано з метою підвищення образності та рівня експресивності тексту.

47. “*You need your Inner Eye tested, if you ask me*” [72].

У фрагменті інтуїція, якою так часто користуються чаклуни, метафорично номінована як *Inner Eye*, що також слугує засобом підвищення образності та експресивності тексту роману.

48. *Now, I’m saying nothing against your family, Petunia” — she patted Aunt Petunia’s bony hand with her shovel like one but your sister was a bad egg* [72].

В цьому випадку з метою вираження негативного ставлення тітки Петунії до матері головного героя – Гаррі – використовується метафора *your sister was a bad egg*. Засобами метафори, героїня підкреслює свою ненависть.

49. *He could almost see the cogs working under Uncle Vernon’s thick, dark, neatly parted hair* [72].

У прикладі з метою репрезентації процесу мислення дядька Вернона у тексті роману застосовано таку метафору, як *the cogs working under Uncle Vernon’s thick, dark, neatly parted hair*.

50. “*If there’s something rotten on the inside, there’s nothing anyone can do about it.*” [72]

В цьому випадку, метафора *if there’s something rotten on the inside* відіграє роль засобу підвищення експресивності тексту роману, реалізує образність художнього тексту.

51. *’Ole street blown up an’ all them Muggles dead. What was it they said ’ad ’appened, Ern?*” [72].

У фрагменті, з метою опису подій, авторка застосовує метафору *’Ole street blown up an’*, яка застосовується як засіб підвищення експресивності контексту роману.

52. *For years, Aunt Petunia and Uncle Vernon had hoped that if they kept Harry as downtrodden as possible, they would be able to squash the magic out of him [72].*

Ставлення Дурслі до Гаррі та його магічних здібностей авторка метафорично описує як «*to squash the magic out of him*». За допомогою метафори зображено ставлення Дурслі до Гаррі та формує у читачів негативне сприйняття родини Дурслів, так як зазначає, що вони були готові «вичавити з нього магію».

53. *But then the bizarre creature soared over one of the street lamps of Privet Drive, and Harry, realizing what it was, leapt aside [72].*

Не впізнавши сову, Гаррі метафорично називає її *the bizarre creature* – що також можна віднести до стилістичного вираження індивідуального стилю Джоан Роулінг. Автор використовує цей стилістичний засіб для надання мові яскравості, для репрезентації читачеві дивного, містичного образу істоти, яка наближалась до Гаррі.

54. *Harry, whose thoughts had been upstairs with the Broomstick Servicing Kit, was brought back to earth with an unpleasant bump [72].*

За допомогою метафори *was brought back to earth with an unpleasant bump*, автор метафорично описує стан Гаррі, коли він, літаючи у думках про магічні подарунки, які йому подарували друзі, почув, що приїжджає тітка Марж.

8. Порівняння:

55. *Now he watched the purple recede blotchily from Uncle Vernon's face, making it look like badly mixed black currant ice cream [72].*

В цьому прикладі застосовано порівняння, яке використовується з метою утворення негативних рис образу дядька Верона, що ненавидів головного героя – Гаррі, хоча й не мав на це жодних прийнятних причин.

56. *Cold as ice! [72]*

У цьому реченні порівняння слугує засобом вираження додаткових характеристик. Так порівняння з льодом надає більш повну характеристику явища, що описується у тексті.

57. *The old scar on his forehead, which was shaped like a bolt of lightning, was burning beneath his fingers as though someone had just pressed a white-hot wire to his skin [72].*

В цьому фрагменті, відібраному з тексту роману, порівняння використовується як засіб репрезентації почуттів героя, передає його відчуття щодо шраму, який нагадував про себе тоді, коли ворог наближався.

58. *There was a hand protruding from the cloak and it was glistening, grayish, slimy-looking, and scabbed, like something dead that had decayed in water... [72].*

Речення демонструє застосування порівняння, яке використовується з метою репрезентації жахливості дементорів. Так порівняння слугує засобом підвищення експресивності тексту, його образності та збільшує прагматичний вплив на читача.

59. *Now, I'm saying nothing against your family, Petunia" — she patted Aunt Petunia's bony hand with her shovel like one... [72].*

У фрагменті рука тітки Петунії порівнюється з лопатою, що слугує додатковою рисою, яка характеризує тітку Петунію з негативної сторони. Отже, порівняння слугує засобом утворення образу героїні.

60. *The eyes behind his glasses were bright green, and on his forehead, clearly visible through his hair, was a thin scar, shaped like a bolt of lightning [72].*

У реченні, відібраному з тексту роману, застосовано порівняння *like a bolt of lightning*, яке використано з метою репрезентації особливостей вигляду шраму Гаррі.

61. *"Petunia!" shouted Aunt Marge, striding past Harry as though he was a hat stand [72].*

Як демонструє приклад, у фрагменті з тексту роману застосовано порівняння *as though he was a hat stand*, яке підкреслює негативне ставлення родичів Гаррі до нього. Так, вони не помічали його, неначе він – якась непримітна річ.

62. *It was nearly midnight, and he was lying on his stomach in bed, the blankets drawn right over his head like a tent, a flashlight in one hand and a large leather-bound book [72].*

У цьому прикладі ковдра Гаррі порівнюється з наметом. Автор використовує порівняння для надання мові образності, для того, щоб змалювати читачеві, як саме виглядала ковдра Гаррі в тому моменті, про який ідеться.

63. *I've tried to tell Fudge, but he insists on treating Harry like a child [72].*

В прикладі Гаррі порівнюється з дитиною. За допомогою порівняння автор розкриває справжню сутність Гаррі, його душу, те, яким він був усередині.

64. *"That's better," he said, shaking his head like a dog and drenching them all [72].*

В наведеному прикладі автор використовує таке порівняння: *shaking his head like a dog*. Таке порівняння автор застосовує для того, щоб передати читачам безглуздість поведінки героя.

65. *The eyeball became a severed hand, which flipped over and began to creep along the floor like a crab [72].*

В наведеному прикладі автор використовує наступне порівняння: *like a crab*. Автор застосовує з метою змалювання того, як саме око почало рухатись на підлозі, репрезентації читачеві саме тієї картини, яку бачив сам герой.

Використання такого стилістичного засобу як іронія також є одним зі способів вираження авторського стилю Джоан Роулінг:

66. *While Uncle Vernon, Aunt Petunia, and Dudley had gone out into the front garden to admire Uncle Vernon's new company car (in very loud voices, so that the rest of the street would notice it too), Harry had crept downstairs, picked the lock on the cupboard under the stairs, grabbed some of his books, and hidden them in his bedroom. As long as he didn't leave spots of ink on the sheets, the Dursleys need never know that he was studying magic by night [72].*

Пихатість та бажання Дурслі звернути на себе увагу авторка описує за допомогою іронії, зазначаючи, що для того, щоб сусіди помітили нову машину, дядько Верон навмисно розмовляв настільки голосно, щоб чули навіть сусіди з наступної вулиці.

67. *On the threshold stood Aunt Marge. She was very like Uncle Vernon: large, beefy, and purplefaced, she even had a mustache, though not as bushy as his [72].*

Приклад демонструє іронічний опис автором зовнішності тітки Марж. Так автор зазначає, що вона була схожа на свого брата і навіть мала вуса, проте, як наголошує Джоан Роулінг, не такі пишні.

Таким чином, до жанрово-стилістичних особливостей роману віднесено застосування широкого кола стилістичних засобів, таких як епітети, метафоричні епітети, паралелізм, гіперболи, антитеза, характоніми, авторські оказіоналізми, метафори, епітети тощо.

Крім того, в рамках нашого дослідження варто звернути увагу на манеру авторки добирати порівняння та метафори. Здебільшого їхній підбір базується на повсякденних речах та явищах, притаманних реальності звичайних людей, а не чарівників. Наприклад, сову, яку не так часто можна побачити в житті, так би мовити, «маглів», Гаррі не впізнає одразу, і вона здається йому *the bizarre creature*. Це також перегукується з тим, що головний герой хоч і володіє надприродними здібностями, та все ж зростав у світі, де вважається, що їх не

існує, як і чарівників. Виходить, магічне середовище він пізнавав уперше і з такою ж цікавістю, що й читач, а отже, й порівнював його з тим, у якому виріс.

Такий спосіб уведення читача в авторський світ за допомогою правильно дібраних засобів виразності свідчить про неабияку майстерність письменниці.

2.2. Переклад метафор українською мовою у романі Джоан Роулінг «Гаррі Поттер і в'язень Азкабану»

Наступним кроком розглянемо специфіку перекладу метафор українською мовою у романі Джоан Роулінг «Гаррі Поттер і в'язень Азкабану». Серед засобів перекладу метафор нами було виокремлено такі, як:

– Переклад засобами відповідника:

1. *"I wouldn't be so sure if I were you, dear," said Professor Trelawney, the firelight glinting on her long emerald earrings [72].*

На твоєму місці, любий, я не була б такою впевненою, -- сказала професорка, і полум'я каміна заграло на її довгих смарагдових сережках [36].

У наведеному прикладі застосовано метафору *firelight glinting*, яку було відтворено засобами відповідної метафори в українському варіанті: *полум'я каміна заграло*. Отже, при перекладі, метафору було відтворено засобами відповідника.

– Трансформація диференціації:

2. *She walked away from him and, as he watched her go, he found that the terrible weight in his stomach seemed to have lessened slightly [72].*

Гаррі дивився, як вона йде, і відчував, що жахливий тягар у грудях трохи полегшав [36].

Трансформація диференціації полягає у тому, що переклад здійснюється на основі не відповідника, а контекстуального значення, тобто слово або слова мають відповідати сенсу речення і не викривлювати його.

Цей приклад демонструє використання метафоричного словосполучення *the terrible weight in his stomach*. Елемент цього словосполучення *stomach* має український еквівалент “живіт / шлунок”. Перекладач застосовує лексичну одиницю з іншим значенням – у *грудях*.

– Додавання:

3. “*Hermione, that thing nearly scalped me!*” said Ron [72].

– *Герміоно, та він мало не зняв з мене скальп! -обурився Рон* [36].

У фрагменті застосовано метафору *nearly scalped me*. При перекладі, метафору було відтворено засобами застосування трансформації додавання, зважаючи на те, що словосполучення *мало не зняв* було додано у тексті перекладу. Також, було застосовано трансформацію граматичної заміни, з огляду на те, що іменник *скальп* було замінено дієсловом *scalped*, та трансформацію перестановки, з огляду на те, що порядок слів було змінено.

4. *Professor Lupin appeared to be holding a handful of flames* [72].

Здавалося, ніби професор Люпин тримає в руці цілу жменю вогню, що осявав його втомлене сіре обличчя [36].

У наведеному прикладі використовується складна метафора *to be holding a handful of flames*, яке було відтворено засобами метафори в українському варіанті. Проте, при перекладі було застосовано трансформацію додавання, так як перекладач додав словосполучення *цілу жменю* у тексті перекладу – *тримає в руці цілу жменю вогню*.

– Калькування:

5. “*You need your Inner Eye tested, if you ask me*” [72].

По-моєму, тобі не завадить перевірити в окуліста своє Внутрішнє Око [36].

У прикладі застосовано метафоричну назву *Inner Eye*. При перекладі, метафоричну назву було відтворено засобами застосування трансформації калькування: *Внутрішнє Око*.

6. *Crookshanks had now settled in an empty seat...*[72].

Криволатик тим часом умотився навільному сидінні...[36].

Метафоричне ім'я kota Герміони *Crookshanks* було передано шляхом утворення нового метафоричного слова, шляхом застосування перекладацької трансформації калькування – *Криволатик*.

– Граматична заміна:

7. *Aunt Petunia, who was bony and horse-faced, whipped around and peered intently out of the kitchen window* [72].

Тітка Петунія, кістлява, з кобилячим обличчям жінка, прожогом обернулась і стала вдивлятися в кухонне вікно [36].

В цьому випадку застосовано таку метафору, як *horse-faced*. При перекладі, перекладач застосував трансформацію граматичної заміни, беручи до уваги той факт, що прикметник оригіналу було замінено на словосполучення «прикметник + іменник» – *з кобилячим обличчям*.

– Перестановки:

8. *Dementors, at least a hundred of them, gliding in a black mass around the lake toward them.*” [72]

Дементори, не менше сотні, чорною зграєю наближалися до них берегом озера.» [36].

Приклад демонструє застосування такої метафори, як *gliding in a black mass*. При перекладі, метафору відтворено засобами трансформації перестановки, з огляду на те, що перекладачем було змінено порядок слів: *чорною зграєю наближалися*.

– Трансформація модуляції:

9. *Goyle had short, bristly hair and long, gorilla arms* [72].

У Гойла було коротке, жорстке волосся і довгі, мов у горили, руки [36].

Метафору прикладу *gorilla arms* було відтворено засобами порівняння мов у *горили, руки*, проте при перекладі було застосовано певні зміни. Так, перекладач застосував трансформацію модуляції.

He could almost see the cogs working under Uncle Vernon's thick, dark, neatly parted hair [72].

Здавалося, було чути, як у дядьковій голові, під густим темним акуратно зачесаним волоссям, клацають якісь зубчики, наче в годинниковому механізмі... [36].

У прикладі представлено використання наступної метафори: *the cogs working under Uncle Vernon's thick, dark, neatly parted hair*. Значення цієї метафори було передано за допомогою модуляції, оскільки значення метафори було розвинене: *під густим темним акуратно зачесаним волоссям, клацають якісь зубчики, наче в годинниковому механізмі*. Крім того, було застосовано трансформацію перестановки, при цьому було змінено порядок слів.

10. *"If there's something rotten on the inside, there's nothing anyone can do about it."* [72]

«Якщо кров гнила, то нічого не вдієш» [36].

Метафору *something rotten on the inside* було відтворено засобами метафоричного перекладу – *кров гнила*. Проте, перекладач застосував трансформацію модуляції, зважаючи на те, що сенс метафори було розвинуто.

–Трансформація описового перекладу:

11. *Now, I'm saying nothing against your family, Petunia" — she patted Aunt Petunia's bony hand with her shovel like one but your sister was a bad egg* [72].

Я нічого не маю проти твоєї родини, Петуніє, - вона поплескала по кістлявій руці тітки Петунії своєю великою, як лопата, долонею,- але твоя сестра була непутяща [36].

Метафору прикладу *your sister was a bad egg* було відтворено засобами неметафоричного перекладу: *твоя сестра була непутяща*. Таким чином, була

застосована трансформація описового перекладу, а метафоричне значення було опущено.

Цікавою з точки зору контексту твору є наступна метафора, перекладена засобами аналогу української мови:

12. *Harry could hardly believe that he'd only left Privet Drive a few hours ago, that he wasn't expelled, and that he was now facing two completely Dursley-free weeks* [72].

Гаррі не міг повірити, що покинув Привітдрайв усього кілька годин тому, що його не вигнали і що попереду в нього два абсолютно бездурслячі тижні [36].

Трансформація додавання, а саме – дієслова:

13. *It was a sea of pointed black hats* [72].

Там вирувало ціле море чорних гостроверхих капелюхів [36].

Вилучення іменника *tangle* і додавання прикметника *кошлатий*:

14. *Harry leaned forward to see Hagrid, who was ruby red in the face and staring down at his enormous hands, his wide grin hidden in the tangle of his black beard* [72].

Гаррі нахилився, щоб краще бачити Гегріда, який страшенно почервонів і втупився у свої величезні руки, а в його кошлатій чорній бороді ховалася усмішка [36].

Трансформації модуляції:

15. *Hermione and Ron were looking daggers at each other* [72].

Рон з Герміоною обмінялися вовчими поглядами [36].

16. *A shower of brilliantly coloured sweets fell into Harry's lap* [72].

На Гарріні коліна посипалася скрава злива цукерок [36].

17. *He slid a considerable way down what felt like a stone slide, then landed on cold, damp earth* [72].

Він полинув додолю якимось кам'яним жолобом і бухнувся на холодну сиру землю [36].

18. *The little thatched cottages and shops were all covered in a layer of crisp snow* [72].

Солом'яні стріхи маленьких хатин і крамничок ховалися під сніговою ковдрою [36].

Наступні метафори потрапили в українськомовного «Гаррі Поттера» передачею за допомогою аналогу та практично прямим перекладом:

19. *They were halfway towards the castle when Harry, glancing to his left, saw something that made his heart turn over – a pair of eyes, gleaming out of the darkness* [72].

На півдорозі Гаррі глянув ліворуч і в нього похолело серце – з темряви дивилося двоє палаючих очей [36].

В українській культурі серця здебільшого *холонуть*, а не *перевертаються*. Що стосується очей, то в оригіналі вони *сяють*, а не *палають*, але в контексті різниця між цими дієсловами настільки невелика, що нею можна знехтувати.

Буває й таке, що перекладач несвідомо покращує твір, в нашому випадку – метафора стає більш експресивною та очевидною, ніж у першотворі. Порівняймо:

20. *Malfoy's pale eyes narrowed, and he stalked away* [72].

Мелфой злісно примружив свої вицвілі очиці і поспішно відійшов [36].

Pale eyes – досить суперечлива метафора, якщо трактувати її прямо: очі цілком можуть мати *блідий* колір. Але *вицвілими* – ні, оскільки орган зору не є матеріалом, який втрачає забарвлення під впливом сонячних променів чи інших явищ. Спосіб перекладу цієї метафори, як і наступних – модуляція з «покращенням».

21. *There was utter silence, broken by the smallest of terrified squeaks [72].*

Мертву тишу порушив ледь чутний переляканий писк [36].

22. *They left Zonko's with their money bags considerably lighter than they had been on entering, but their pockets bulging with *Dungbombs, Hiccough Sweets, Frog Spawn Soap and a Nose-Biting Teacup* a piece [72].*

*Після «Зонко» їхні гаманці добряче схудли, зате в їхніх кишенях було повно *какобомб, цукерокгикавок, мила з жаб'ячої ікри та чашок-носогризів* [36].*

23. *This parchment is plainly full of Dark Magic [72].*

Від цього пергаменту аж тхне чорною магією [36].

24. *Glowing on every little table was a crystal ball full of pearly white mist [72].*

На кожному столику сяяла кришталева куля, заповнена перламутровобілою мрякою [36].

Прямий переклад метафори зі зміною порядку слів, яка спричинена мовними особливостями:

25. *The sea of scarlet below was screaming its delight [72].*

Внизу ревіло від захвату яскраво-червоне море [36].

26. *The sun was already sinking behind the Forbidden Forest, gilding the top branches of the trees[72].*

Сонце вже торкнулося Забороненого лісу, золотячи верхівки дерев[36].

Модуляція з вилученням:

27. *His eyes were darting all over the cabin, as though looking for some shred of hope or comfort [72].*

Він безтямно блукав поглядом по хатині, мовби шукаючи хоч якийсь промінчик надії [36].

Додавання та модуляція:

28. *There was a jumble of indistinct male voices, a silence and then, without warning, the unmistakable swish and thud of an axe [72].*

Спочатку чулися нерозбірливі чоловічі голоси, тоді настала тиша, і раптом – несподівано – зі свистом розсікуши повітря, гупнула сокира [36].

Додавання і граматична заміна, а саме: ненависть закипіла – кипляча ненависть:

29. *A boiling hate erupted in Harry's chest, leaving no place for fear [72].*

В його душі закипіла хвиля ненависті, витіснивши страх [36].

Переклад засобами відповідника:

30. *The door of the room burst open in a shower of red sparks and Harry wheeled around as Professor Lupin came hurtling into the room, his face bloodless, his wand raised and ready [72].*

Двері розчахнулися, і в зливі червоних іскор до кімнати заскочив професор Люпин, тримаючи наготові чарівну паличку [36].

Модуляція:

31. *But he never finished the question, because what he saw made his voice die in his throat [72].*

Але він не договорив, бо побачив таке, від чого всі слова застрягли йому в горлі [36].

Додавання:

32. *The dark ward dissolved [72].*

Темна палата розчинилася в повітрі [36].

Модуляція з «покращенням», до того ж, значущим:

33. *A dark figure was sprinting across the lawn and its shout echoed through the still night air [72].*

Темна постать перетнула галявину. Крик розпанахав тихе нічне повітря [36].

Вилучення:

34. *The moon drifted in and out of sight behind the shifting clouds* [72].

Місяць час від часу виринав з-за хмарин [36].

Переклад засобами відповідника:

35. *The Forbidden Forest looked as though it had been enchanted, each tree smattered with silver, and Hagrid's cabin looked like an iced cake* [72].

Заборонений ліс стояв як зачарований: кожне дерево було присипане сріблом, а Гегрідова хатинка нагадувала глазурований торт [36].

Переклад засобами аналогу:

36. «*His finest hour*, 'said Fred, unable to keep a straight face» [72]. ‘

«*То була його зоряна година*», - ледь не пирхнув зі сміху Фред [36].

Тож, серед засобів перекладу метафор, нами було виокремлено такі, як

- переклад засобами відповідника;
- трансформація диференціації;
- трансформація додавання;
- трансформація калькування;
- трансформація граматичної заміни;
- трансформація перестановки;
- трансформація модуляції;
- трансформація описового перекладу.

Результати статистичного аналізу наведено на Рис. 2.1.

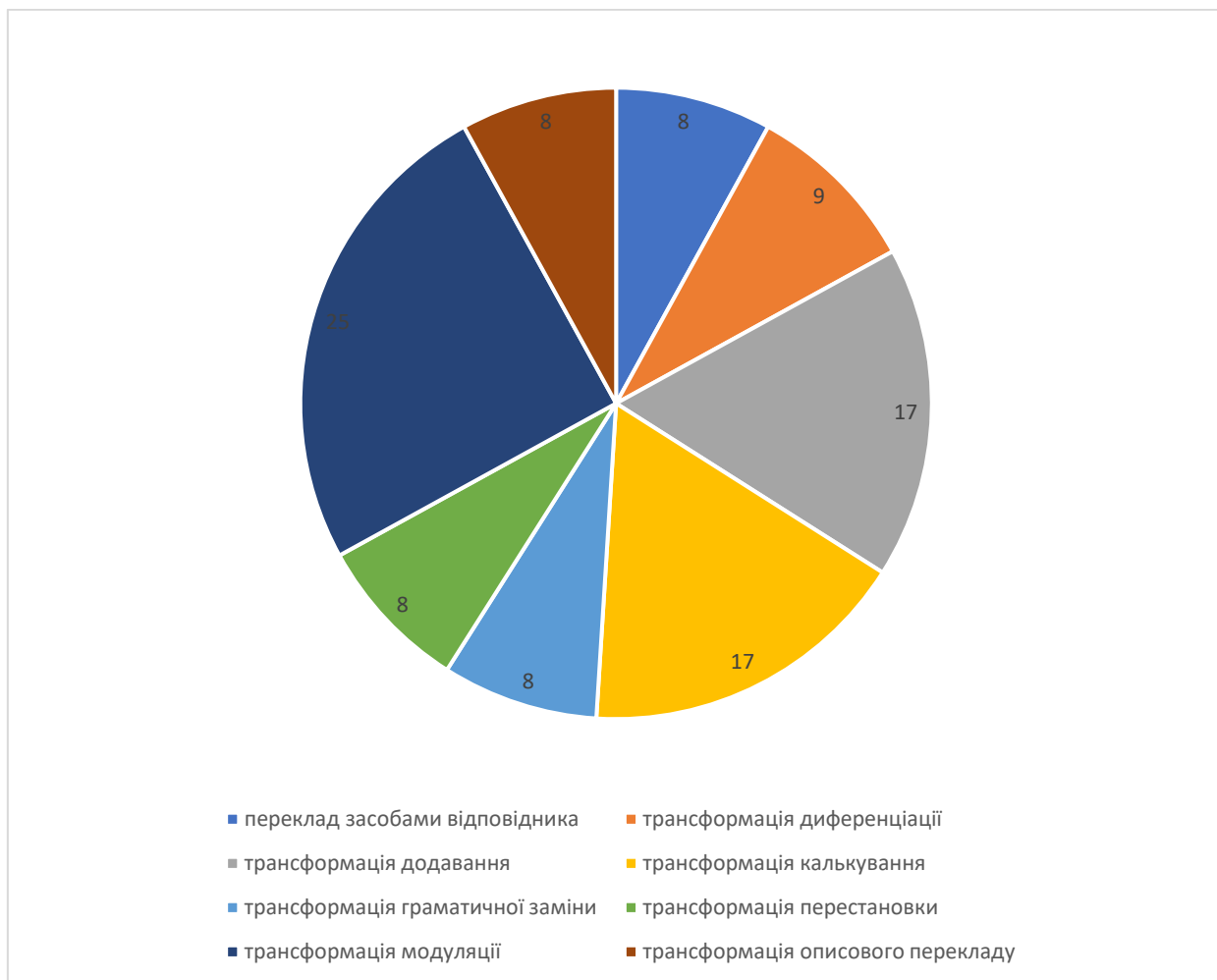

Рис. 2.1 – Результати статистичного аналізу

Отже, у перебігу аналізу було отримано такі статистичні показники:

- переклад засобами відповідника було застосовано у 8% прикладів;
- трансформація диференціації була використана у 9% прикладів;
- трансформація додавання була використана у 17% прикладів;
- трансформація калькування була використана у 17% прикладів;
- трансформація граматичної заміни була використана у 8% прикладів;
- трансформація перестановки була використана у 8% прикладів;
- трансформація модуляції була використана у 25% прикладів;
- трансформація описового перекладу була використана у 8% прикладів.

Таким чином, можна зробити висновок про те, що найбільш вживаною трансформацією перекладу метафор є трансформація модуляції, яка була використана у 25% прикладів. Також, часто вживаними є такі трансформації, як додавання та калькування, які було застосовано у 17% прикладів. Менш вживаними є такі трансформації, як трансформація диференціації, яку було використано у 9% прикладів; переклад засобами відповідника, який було застосовано у 8% прикладів, трансформація граматичної заміни, яку було використано у 8% прикладів, а також, трансформація перестановки та трансформація описового перекладу, яка була використана у 8% прикладів.

2.3 Переклад художніх порівнянь у романі Джоан Роулінг «Гаррі Поттер і в'язень Азкабану»

Розглянемо також і особливості перекладу художніх порівнянь у романі Джоан Роулінг «Гаррі Поттер і в'язень Азкабану». Нами було виокремлено такі способи перекладу порівнянь, як:

– Переклад засобами відповідника:

1. *Cold as ice!* [72]

Холодні, як льодяки! [36]

Приклад демонструє, що при перекладі порівняння, в українському варіанті не відбулось змін на лексичному, граматичному або синтаксичному рівні. Отже, було застосовано переклад засобами відповідника.

2. *“Tha’s better,” he said, shaking his head like a dog and drenching them all. “Listen, it was good of yeh ter come an’ see me, I really —”* [72].

Уже легше, — він протер очі і потрусив головою, наче пес, забризкавши їх усіх. — Дуже файно, що ви до мене зайшли, я й справді... [36].

У прикладі так само застосовано переклад порівняння засобами відповідника, зважаючи на те, що в українському варіанті не відбулось змін на лексичному, граматичному або синтаксичному рівні.

– Трансформація диференціації:

3. *The old scar on his forehead, which was shaped like a bolt of lightning, was burning beneath his fingers as though someone had just pressed a white-hot wire to his skin [72].*

Давній шрам на чолі, що мав форму блискавки, палав під його пальцями, неначе хтось притис до шкіри розпечене залізо [36].

У прикладі, в тексті оригіналу використано таке порівняння, як: *as though someone had just pressed a white-hot wire to his skin*. У тексті перекладу, перекладач застосовує таке порівняння, як: *неначе хтось притис до шкіри розпечене залізо*. У тексті оригіналу автор формує порівняння на основі лексичної одиниці *hite hot wire*, у той час як перекладач формує його за допомогою словосполучення *розпечене залізо*. Таким чином, можна зробити висновки щодо використання трансформації диференціації.

4. *Her great red face started to expand, her tiny eyes bulged, and her mouth stretched too tightly for speech — next second, several buttons had just burst from her tweed jacket and pinged off the walls — she was inflating like a monstrous balloon, her stomach bursting free of her tweed waistband, each of her fingers blowing up like a salami... [72].*

Наступної миті від її твідового жакета відірвалося і влучило в стіну кілька гудзиків — вона надувалася, немов потворна повітряна куля, її пузо вивалилося назовні, розірвавши корсаж, а пальці стали товсті, як сардельки... [36].

В цьому випадку було застосовано такі порівняння, як *she was inflating like a monstrous balloon, each of her fingers blowing up like a salami*. Перше порівняння відтворено засобами відповідника – *вона надувалася, немов потворна повітряна куля*. Друге порівняння передано засобами трансформації диференціації, зважаючи на те, що лексему *salami* було замінено на лексему

сардельки: *each of her fingers blowing up like a salami* – а пальці стали товсті, як сардельки.

5. *They had also started using hushed voices whenever they spoke to Harry, as though he were on his deathbed* [72].

А ще, розмовляючи з Гаррі, вони почали стишувати голос, мовби він уже лежав на смертному ложі [36].

Приклад демонструє застосування такого порівняння, як *as though he were on his deathbed*. При перекладі, порівняння було відтворено засобами застосування трансформації диференціації, так як лексему *were* було відтворено засобами лексеми *лежав*: *as though he were on his deathbed* – він уже лежав на смертному ложі.

– Трансформація конкретизації:

6. *There was a hand protruding from the cloak and it was glistening, grayish, slimy-looking, and scabbed, like something dead that had decayed in water...* [72].

З-під плаща стирчала рука- - лискуча, сіра, вкрита слизом і струпами, немов рука покійника, що зогнив уводі.. [36].

У речення оригіналу застосовано таке порівняння, як *like something dead that had decayed in water*. Порівняння було відтворено засобами застосування трансформації конкретизації, так як значення лексеми *something* було уточнено, конкретизовано: *немов рука покійника*.

– Трансформація генералізації:

7. *“Petunia!” shouted Aunt Marge, striding past Harry as though he was a hat stand* [72].

Петуніє! — верескнула тітонька Мардж, проминаючи Гаррі, наче якийсь вішак [36].

Було виокремлено також і застосування трансформації генералізації при перекладі. Так, у прикладі використано порівняння *as though he was a hat stand*. Проте, у тексті перекладу застосовано таке порівняння, як *проминаючи Гаррі*,

наче якийсь вішак. Отже, при перекладі, конструкцію *he was a hat stand* замінено конструкцією *проминаючи Гаррі, наче якийсь вішак*, що свідчить про застосування трансформації генералізації, так як значення порівняння (*he was a hat stand*) було узагальнено – *наче якийсь вішак*.

– Трансформація додавання:

8. *Now, I'm saying nothing against your family, Petunia" — she patted Aunt Petunia's bony hand with her shovel like one...*[72].

Я нічого не маю проти твоєї родини, Петуніє, - вона поплескала по кістлявій руці тітки Петунії свою великою, як лопата, долонею...[36].

У процесі перекладу порівняння *her shovel like one*, було застосовано трансформацію додавання: *великою, як лопата, долонею*. Так, при перекладі було додано лексему *великою, долонею*.

9. *Aunt Marge's voice seemed to be boring into him like one of Uncle Vernon's drills* [72].

Голос тітоньки Мардж угвинчувався в нього, наче свердло з фірми дядька Вернона [36].

У фрагменті тексту роману було застосовано таке порівняння, як *like one of Uncle Vernon's drills*. При перекладі було використано трансформацію додавання, зважаючи на те, що при перекладі додано словосполучення з *фірми* – *наче свердло з фірми дядька Вернона*.

– Трансформація вилучення:

10. *The eyes behind his glasses were bright green, and on his forehead, clearly visible through his hair, was a thin scar, shaped like a bolt of lightning* [72].

Очі за окулярами були ясно-зелені, а на чолі виразно виднівся крізь волосся тоненький, схожий на блискавку шрам [36].

У прикладі, елемент порівняння *bolt of lightning* було передано шляхом трансформації вилучення, оскільки в тексті перекладу зберігалася лише одна лексична одиниця – *блискавка*.

11. “*There’s a blob a bit like a bowler hat,*” he said [72].

Там якась грудка у формі капелюха, — сказав він [36].

В цьому випадку також було застосовано трансформацію вилучення, зважаючи на те, що при перекладі порівняння *a blob a bit like a bowler hat* було застосовано таке порівняння, як *грудка у формі капелюха*. Бачимо що, було вилучено лексему *a bowler*.

– Трансформація перестановки:

12. *She was entirely round, now, like a vast life buoy with piggy eyes, and her hands and feet stuck out weirdly as she drifted up into the air, making apoplectic popping noises. Ripper came skidding into the room, barking madly* [72].

Вона тепер була кругла — круглісінька й нагадувала свинооке рятівне коло, з якого химерно стирчали руки й ноги [36].

В прикладі було застосовано трансформацію перестановки, так як при перекладі порівняння, порядок слів було змінено: *like a vast life buoy with piggy eyes* – *нагадувала свинооке рятівне коло*.

13. “*NO, CROOKSHANKS, NO!*” cried the witch, but Scabbers shot from between her hands like a bar of soap, landed splay-legged on the floor, and then scampered for the door [72].

КРИВОЛАПИКУ, НЕ СМІЙ!!! — заверещала відьма, але Скеберс, наче брусок мила, вислизнув у неї з рук, розкарячено геннувся на підлогу і помчав до дверей [36].

В цьому випадку було застосовано трансформацію перестановки, з огляду на те, що порядок слів було змінено при перекладі художнього порівняння: *shot from between her hands like a bar of soap* – *наче брусок мила, вислизнув у неї з рук*.

14. “*He dresses like our old houseelf.*” [72]

Він одягається, як наш колишній ельф домовик [36].

Приклад демонструє використання трансформації перестановки при перекладі художнього порівняння, так як порядок слів було змінено: *dresses like our old houseelf* – *одягається, як наш колишній ельф домовик*. Оскільки ельфи-домовики є нереальним явищем, таке порівняння також демонструє характер ролі, яку мають ці істоти у світі Гаррі Поттера. Очевидно, що вони належать до нижчого прошарку суспільства.

15. *From Red Caps they moved on to kappas, creepy water-dwellers that looked like scaly monkeys, with webbed hands itching to strangle unwitting waders in their ponds* [72].

Від червоних каптуриків перейшли до капів — гидких водянників, що скидалися на вкритих лускою мавп, а їхні перетинчасті лапи аж свербіли, щоб задушити якусь заблукалу чаплю [36].

При перекладі порівняння, перекладач застосовує трансформацію перестановки, з огляду на те, що порядок слів порівняння було змінено: *looked like scaly monkeys* – *скидалися на вкритих лускою мавп*.

– Трансформація граматичної заміни:

16. *“Hey, Potter!” shrieked Pansy Parkinson, a Slytherin girl with a face like a pug* [72].

Гей, Поттер! – заверещала слизеринка Пенсі Паркінсон з мопсоподібним обличчям [36].

В наведеному прикладі, у порівнянні *a Slytherin girl with a face like a pug* було застосовано трансформацію граматичної заміни, з огляду на те, що конструкцію *like a pug* було змінено на лексему *мопсоподібне*.

– Модуляція:

17. *Now he watched the purple recede blotchily from Uncle Vernon’s face, making it look like badly mixed black currant ice cream* [72].

Блідість миттю витіснила багрянець з обличчя дядька Вернона, але не скрізь, і воно стало схоже на погано перемішане морозиво зі смородиновим варенням [36].

У фрагменті оригіналу використано таке порівняння, як *look like badly mixed black currant ice cream*, яке було передано засобами трансформації модуляції, зважаючи на те, що сенс порівняння було розвинуто: *воно стало схоже на погано перемішане морозиво зі смородиновим варенням*.

– Заміна порівняння засобами аналогу:

18. *Harry, who had been sitting in a kind of horrified trance, had a sudden idea* [72].

І тут Гаррі, що сидів, немов прибитий страхом, раптом щось придумав [36].

Нами було також виокремлено застосування трансформації заміни порівняння засобами аналогу, зважаючи на те, що порівняння *a kind of horrified trance* було замінене іншим порівнянням – *немов прибитий страхом*. Проте, порівняння перекладу повністю відтворює прагматичний вплив порівняння оригіналу, що дає змогу зробити висновки про те, що переклад виконаний якісно.

19. *Harry just had time to register its handsome green cover, emblazoned with the golden title, The Monster Book of Monsters, before it flipped onto its edge and scuttled sideways along the bed like some weird crab* [72].

Не встиг Гаррі оцінити її розкішну зелену палітурку, прикрашену золотистим написом «Жахлива книга жахів», як книжка стала на ребро й посунула боком через ліжку, немов якийсь химерний краб [36].

Перекладач перетворив речення за допомогою перекладу засобами відповідника: *краб* що в англійському, що в українському контексті справляє однозначне враження.

20. *Uncle Vernon stopped, his fist still raised, his face an ugly puce* [72].

Дядько Вернон завмер з піднятими кулаками, а його бридке обличчя стало червоне, як буряк [36].

Бачимо, що в оригіналі мова про порівняння взагалі не йде, і якщо перекласти *an ugly ruse* прямо, вийде щось на кшталт «потворного рум'янцю». Тож ми стикнулися із трансформацією модуляції.

21. Наступний приклад цікаво розглядати в контексті авторського світу Джоан Роулінг:

«But if you sign my permission form, 'Harry went on quickly, 'I swear I'll remember where I'm supposed to go to school, and I'll act like a Mug – like I'm normal and everything» [72].

«Та якщо ви підпишете дозвіл, — швиденько додав Гаррі, — я обіцяю не переплутати назву того Центру і поводитись як магл, тобто як нормальна особа». [36].

Якщо розглядати переклад і оригінал побіжно, то можна вирішити, що перекладач вдався і до додавання, і до вилучення. Ми найбільше схилиємося до того, що це трансформація диференціації – під неї підпало словосполучення *like I'm normal and everything* - тобто як нормальна особа.

22. *He had the Invisibility Cloak he had inherited from his father – what if he bewitched the trunk to make it feather-light, tied it to his broomstick, covered himself in the Cloak and flew to London? [72].*

Було б непогано зробити валізу легенькою, мов пір'їна, прив'язати її до мітли, тоді накинути успадкованого від батька плаща-невидимку й полетіти до Лондона [36].

В цьому реченні порівняння різняться не скільки лексично, стільки граматично, але найперший переклад, який спадає на думку, це – якраз той, що в українськомовному варіанті. Відтак це приклад перекладу засобами відповідника.

23. *They belonged, as Harry saw when he raised his head, to a triple*

decker, violently purple bus, which had appeared out of thin air [72].

Гаррі підняв голову й побачив яскраво-пурпуровий триповерховий автобус, що мовби виринув просто з повітря [36].

Знову стикаємося з тим, що в оригіналі порівняння немає, та й вислів «винирнути/зануритися в повітря» став наскільки звичним у щоденному мовленні, що не сприймається як художній засіб узагалі. Властивий він як українській, так і англійській мові, тож перекладач вдався до трансформації засобами відповідника.

24. *The cat's ginger fur was thick and fluffy, but it was definitely a bit bow-legged and its face looked grumpy and oddly squashed, as though it had run headlong into a brick wall [72].*

Руде котяче хутро було густе й пухнасте, але сам кіт був криволапий, а морду мав люту й на диво плескату, немовби лупнувся нею об цегляний мур [36].

Тут найбільше дається взнаки трансформація вилучення: перекладач відмовився від слова *headlong* – стрімголов. *Wall* – таки більше стіна, а не мур, але цим нюансом можна злегковажити.

25. *It was rather like being introduced to the mayor [72].*

Це скидалося на зустріч з мером міста [36].

Це порівняння є цікавим і з точки зору контексту роману, і з точки зору нашого дослідження. В уривку йдеться про Персі, гордовитого і зарозумілого Ронового брата, який майже упродовж усієї історії поводить себе, мовби *mayor*. Бачимо, що перекладач додав до перекладу лексему *місто*, а в оригіналі говориться про *знайомство* з мером міста у дієслівній формі. Тож маємо трансформації додавання та граматичної заміни.

26. *I've tried to tell Fudge, but he insists on treating Harry like a child [72].*

Я намагався переконати Фаджа, але він і далі ставиться до Гаррі, як до дитини [36].

У першоджерелі Фадж наполягає на тому, *щоби ставитися до Гаррі, як до дитини*. Виходить, перед нами – трансформація модуляції, хоч і несуттєва.

27. *And then the thing beneath the hood, whatever it was, drew a long, slow, rattling breath, as though it was trying to suck something more than air from its surroundings [72].*

І тут істота під каптуром повільно, хрипучо й протяжно вдихнула, ніби намагалася засмоктати в себе не тільки довколишнє повітря, а й усіх присутніх [36].

Перед нами знову приклад трансформації модуляції, яка не видозмінила оригінальне порівняння до невпізнаваності, але різниця все ж помітна: у *Роулінг істота намагалася засмоктати щось більше, ніж повітря з навколишнього середовища*.

Вище ми згадували уривки за участі дементорів – створінь, що живляться позитивними людськими емоціями. Ось як описують Гаррі та Рон враження від зустрічі з ними:

28. *'I felt weird,' said Ron, shifting his shoulders uncomfortably. Like I'd never be cheerful again...[72].*

Мені було якось моторошненько, — непевно знизав плечима Рон. — Ніби я вже ніколи не відчую радості... [36].

Це зразок граматичної заміни: Рон в оригіналі міг *більше ніколи не бути радісним знову*.

29. *He felt weak and shivery, as though he was recovering from a bad bout of flu [72].*

Його й далі тіпало, ніби він перебув тяжкий грип [36].

Тут викликом для перекладача став не сам *grip*, а те, як він обігрується. *Тяжкий бій з грипом* український читач зрозумів би, але навряд оцінив. Тому довелося вдатися до модуляції.

30. Тут Герміона Грейнджер, найкраща чарівниця свого віку, обговорює шкільні предмети:

That lesson was absolute rubbish compared to my Arithmancy class! [72].

Ворожіння – це просто пиик порівняно з числомагією! [36].

Спочатку здається, що вислів зазнав незначних змін: вилучено присвійний займенник. Але, окрім трансформації вилучення, присутня трансформація граматичної заміни, адже Герміона говорить, що *урок був*, а в перекладі ці два предмети просто порівнюються без огляду на час.

31. *They had the bodies, hind legs and tails of horses, but the front legs, wings and heads of what seemed to be giant eagles, with cruel, steel-coloured beaks and large, brilliantly orange eyes* [72].

Таких у своєму житті Гаррі ще не бачив, їхні тулуби, хвости і задні ноги були, як у коней, а велетенські крила, передні лапи й голови зі страхітливими дзьобами сталевого кольору й великими яскравими, як помаранчі, очима нагадували орлів [36].

Уривок багатий на порівняння, які відрізняються хіба через особливості української й англійської мов. І порядок слів – відтак можемо впевнено сказати про застосування перестановки і модуляції – незначної.

32. *Tears leaked out of the crinkled corners of Hagrid's beetle-black eyes* [72].

Зі зморшкуватих кутиків Гегрідових чорних, мов жуки, очей вискотилися сльози [36].

Тут також маємо модуляцію через мовні відмінності та перестановку.

33. *He swaggered into the dungeon, his right arm covered in bandages and*

bound up in a sling, acting, in Harry's opinion, as though he was the heroic survivor of some dreadful battle [72].

Він гордо зайшов у підвал з пов'язкою, що підтримувала його забинтовану праву руку, і поведився, як герой, що здобув перемогу в якійсь лютій битві [36].

Простежуємо трансформації вилучення й одночасно додавання: у першоджерелі немає дієслова *здобув* і *був героїчним переможцем*. Але все це підводить нас до того, що перекладач скористався передусім граматичною заміною.

34. *The wardrobe shook again, though not as much as Neville, who walked forward as though he was heading for the gallows [72].*

Шафа знову затремтіла, хоч і не так сильно, як Невіл, що ступив уперед з таким виглядом, ніби йшов на шибеницю [36].

Якби не різниця між *as though* і *з таким виглядом*, можна було би сказати, що це переклад засобами відповідника. Але бачимо тут часткову модуляцію.

Наступне – очевидний приклад трансформацій додавання і перестановки:

35. *Wood swallowed, as though the memory still brought a lump to his throat [72].*

Вуд ковтнув слину, мовби йому до горла знову підкотився клубок гірких спогадів [36].

Переклад за допомогою додавання слова «ніби» та перестановки:

36. *'Oh, yes, Professorhead,' said Peeves, with the air of one cradling a large bombshell in his arms [72].*

О, так, ваше професорство, — відповів Півз із таким виглядом, ніби тримав у руках здоровенну бомбу [36].

Наступне порівняння є особливо цікавим як характеристика

персонажа – Персі, про якого ми вже згадували:

37. *Any disturbance should be reported to me immediately,' he added to Percy, who was looking immensely proud and important [72].*

Прошу негайно доповісти мені про будь яке порушення спокою, — звернувся він до Персі, що набундючився, мов індик [36].

В оригіналі про порівняння взагалі немає мови: Персі виглядає *гордо і поважно*, а не *набундючується, мов індик*. Однак переклад за допомогою модуляції звучить більш переконливо.

38. *Teachers found excuses to walk along corridors with him and Percy Weasley (acting, Harry suspected, on his mother's orders) was tailing him everywhere like an extremely pompous guard dog [72].*

Учителі під різними приводами супроводжували його в коридорах, Персі (очевидно, за наказом матері) ходив слідом за ним, наче самовдоволеній сторожовий пес [36].

Можна помітити, що Роулінг схильна порівнювати своїх персонажів із тваринами, та Персі – особливо. В цьому випадку порівняння лишилося б недоторканим, якби не вилучення прислівника *extremely*.

39. Наступний спосіб перекладу демонструє, що до порівнянь із тваринами схильна не тільки авторка, а й перекладач:

The Slytherin team were looking very smug indeed, and none more so than Malfoy [72].

Гравці Слизерину ходили горді, як павичі, особливо Мелфой [36].

Це знову ж таки модуляція, адже враження, яке справляє павич – якраз самовдоволеній вигляд.

Описів природи у «Поттеріані» небагато, та все ж подеколи можна знайти. Їх також перетворено трансформацією модуляції:

40. *The sky was getting darker, as though night had decided to come early [72].*

Небо потемніло, мовби ніч відібрала часточку дня [36].

Наступні приклади – поєднання модуляції та вилучення:

41. *It was as though freezing water was rising in his chest, cutting at his insides [72].*

Його легені мовби налилися крижаною водою. [36].

42. *It was as though Harry's memory was on fast forward [72].*

Здавалося, ніби хтось пришвидшено перемотував йому пам'ять [36].

Модуляція:

43. *Уперше в житті він відчув, як по всьому його тілу, немов отрута, розливалася ненависть [36].*

A hatred such as he had never known before was coursing through Harry like poison [72].

Надзвичайно багатим на порівняння є наступний приклад:

44. *Заборонений ліс стояв як зачарований: кожне дерево було присипане сріблом, а Гегрідова хатинка нагадувала глазуrowаний торт [36].*

The Forbidden Forest looked as though it had been enchanted, each tree smattered with silver, and Hagrid's cabin looked like an iced cake [72].

Це приклад трансформації заміни, де *looked as though* в українському варіанті – *стояв, smattered – присипаний, a iced cake – глазуrowаний торт*.

Перед нами знову випадок, коли в оригіналі порівняння або відсутнє, або воно не надто очевидне:

45. *At last, after many more assurances of help, with a steaming mug of tea in front of him, Hagrid blew his nose on a handkerchief the size of a tablecloth and said [72].*

Врешиті-решит, коли Гегрідові кілька разів пообіцяли, що допоможуть і поставили перед ним кухоль гарячого чаю, він висякався в свою хустинку-як-скатертинку і мовив [36].

Наступне - модуляція, хоч і не надто значна. Перекладач був змушений змінити український варіант через мовні відмінності української й англійської.

46. *Алісія, Анжеліна й Кеті кинулися його цілувати, а Фред так рвучко стис в обіймах, що мало не зірвав голови [36].*

Alicia, Angelina and Katie had all kissed Harry, and Fred had him in a grip so tight Harry felt as though his head would come off [72].

Рідкісний приклад прямого перекладу:

47. *She was white as chalk [72].*

Вона була біла мов крейда [36].

Вилучення:

48. *'Because her cat acted like all cats do [72].*

Бо її кіт повівся, як усі коти [36].

Заміна:

49. *One was so ancient he appeared to be withering before their very eyes [72].*

Один був такий старезний, що, здавалося, розсиплеться просто на очах [36].

Коли в оригіналі порівняння не настільки очевидне:

50. *His normally ruddy face had gone the colour of parchment [72].*

Його зазвичай біле обличчя стало біле, мов пергамент [36].

51. *'We can't,' said Ron, who was paper white [72].*

- Не можна, - Рон був білий як папір [36].

Тут вилучення і додавання застосовано радше до інших частин речення, а саме порівняння перекладено фактично прямо:

52. *they pulled it off and it streamed behind them like a banner as they hurtled after Ron [72].*

Їм заважав плащ – вони його стягли, і тепер він розвівався у них за спинами, як прапор [36].

Модуляція:

53. *Then a horrible crack cut the air like a gunshot; Ron's leg had broken, and next second, his foot had vanished from sight [72].*

Раптом щось жаско хруснуло, мовби стрілила рушниця, Ронова нога зламалася і зникла з очей [36].

У наступному прикладі перекладач об'єднав два речення, скориставшись для порівняння також трансформацією модуляції:

54. *As though invisible strings were tied to Snape's wrists, neck and knees, he was pulled into a standing position, head still lolling unpleasantly, like a grotesque puppet [72].*

Здавалося, мовби хтось потягнув за невидимі мотузки, прив'язані до Снейпових рук, шиї та колін. Його тіло опинилося у вертикальній позиції, а голова метлялася, як у чудернацької ляльки [36].

55. *Lupin, Pettigrew and Ron went next, looking like contestants in a six-legged race [72].*

За ним ішли Люпин, Петігрю й Рон, нагадуючи якусь химерну шестипалу комаху [36].

Майже прямий переклад з перестановкою, спричиненою мовними відмінностями:

56. *The difference it made was startling, as though a person ten years younger was shining through the starved mask [72].*

Різниця була вражаюча, мовби крізь кістляву маску раптом прозирнула молодша років на десять особа [36].

Модуляція:

57. *She was carrying the largest block of chocolate he had ever seen in his life. It looked like a small boulder* [72].

Вона несла йому плитку шоколаду небачених розмірів. То була не плитка, а радше тротуарна плита [36].

Переклад засобами відповідника із вилученням:

58. *Next moment, he had walked to Black's side, seized his hand, pulled him to his feet so that Crookshanks fell to the floor, and embraced Black like a brother* [72].

Опустивши чарівну паличку, Люпин підійшов до Блека, взяв його за руку, допоміг звестися на ноги (Криволапик при цьому бухнувся на підлогу) і обняв Блека, наче рідного брата[36].

Переклад засобами відповідника:

59. *And at once, thin ink lines began to spread like a spider's web from the point that George's wand had touched* [72].

З того місця, що його торкнулася Джорджева паличка, почали розбігатися, мов павутиння, чорнильні лінії [36].

Переклад засобами відповідника та вилучення слова «large»:

60. *Crookshanks was spread out in front of the fire like a large, ginger rug* [72].

Криволапик простягся перед каміном, *немов рудий килимок* [36].

Отже, нами було виокремлено такі способи перекладу порівнянь, як:

- переклад засобами відповідника;
- трансформація диференціації;
- трансформація конкретизації;
- трансформація генералізації;
- трансформація додавання;
- трансформація вилучення;
- трансформація перестановки;

- трансформація граматичної заміни;
- трансформація модуляції;
- заміна порівняння засобами аналогу.

Результати статистичного аналізу наведено на Рис. 2.2

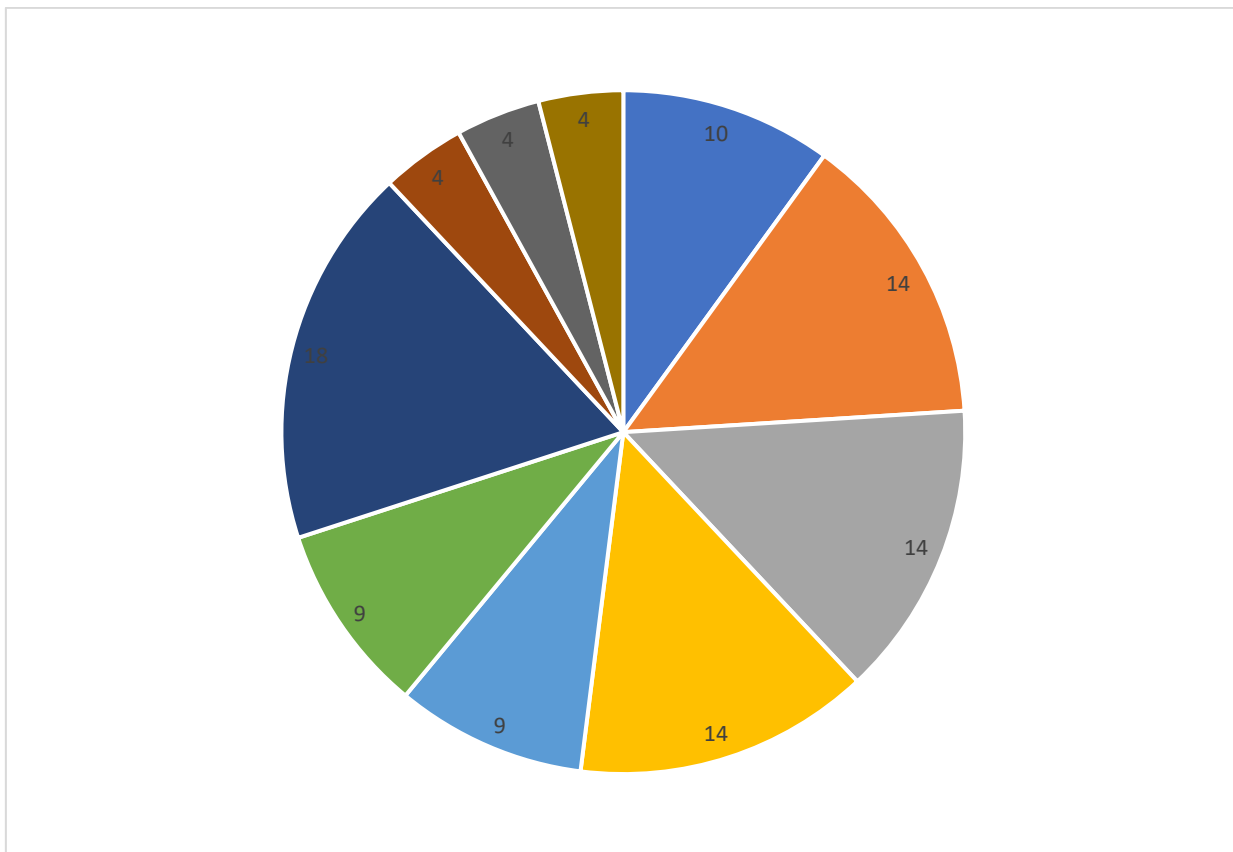

Рис. 2.2 – Результати статистичного аналізу

Таким чином, було отримано такі результати статистичного аналізу при перекладі художніх порівнянь роману:

- переклад засобами відповідника застосовано у 10% прикладів;
- трансформація диференціації використана у 14% прикладів;
- трансформація конкретизації використана у 14% прикладів;
- трансформація генералізації використана у 14% прикладів;
- трансформація додавання використана у 9% прикладів;
- трансформація вилучення використана у 9% прикладів;

- трансформація перестановки використана у 18% прикладів;
- трансформація граматичної заміни використана у 4% прикладів;
- модуляція використана у 4% прикладів;
- заміна порівняння засобами аналогу використано у 4% прикладів.

Отже, було зроблено висновки про те, що трансформація перестановки є найбільш вживаним засобом перекладу художніх порівнянь, зважаючи на те, що вона була використана у 18% прикладів. Менш вживаними є такі трансформації, як трансформація диференціації, трансформація конкретизації, трансформація генералізації, які було застосовано у 14% прикладів, переклад засобами відповідника, який було застосовано у 10% прикладів, трансформація додавання, яку було використано у 9% прикладів, трансформація вилучення, яку було використано у 9% прикладів.

Найменш вживаними є такі трансформації, як трансформація граматичної заміни, трансформація модуляції, заміна порівняння засобами аналогу, які було використано у 4% прикладів.

Висновки до II розділу

У другому розділі було здійснено аналіз способів перекладу метафор, художніх порівнянь з англійської мови українською (на матеріалі роману «Гаррі Поттер і В'язень Азкабану»). До жанрово-стилістичних особливостей роману віднесено застосування широкого кола стилістичних засобів, таких як епітети, метафоричні епітети, паралелізм, гіперболи, антитеза, характоніми, авторські okazionalіzми, метафори, епітети, тощо. Серед засобів перекладу метафор, нами було виокремлено такі, як переклад засобами відповідника; трансформація диференціації; трансформація додавання; трансформація калькування; трансформація граматичної заміни; трансформація перестановки; трансформація модуляції; трансформація описового перекладу.

У перебігу дослідження було отримано такі статистичні показники: переклад засобами відповідника було застосовано у 8% прикладів; трансформація диференціації була використана у 9% прикладів; трансформація додавання була використана у 17% прикладів; трансформація калькування була використана у 17% прикладів; трансформація граматичної заміни була використана у 8% прикладів; трансформація перестановки була використана у 8% прикладів; трансформація модуляції була використана у 25% прикладів; трансформація описового перекладу була використана у 8% прикладів.

Також, нами було виокремлено такі способи перекладу порівнянь, як: переклад засобами відповідника; трансформація диференціації; трансформація конкретизації; трансформація генералізації; трансформація додавання; трансформація вилучення; трансформація перестановки; трансформація граматичної заміни; трансформація модуляції; заміна порівняння засобами аналогу. У перебігу аналізу, було отримано такі результати статистичного аналізу при перекладі художніх порівнянь роману: переклад засобами відповідника застосовано у 10% прикладів; трансформація диференціації використана у 14% прикладів; трансформація конкретизації використана у 14% прикладів; трансформація генералізації використана у 14% прикладів; трансформація додавання використана у 9% прикладів; трансформація вилучення використана у 9% прикладів; трансформація перестановки використана у 18% прикладів; трансформація граматичної заміни використана у 4% прикладів; модуляція використана у 4% прикладів; заміна порівняння засобами аналогу використано у 4% прикладів.

ВИСНОВКИ

Роботу присвячено аналізу способів перекладу метафор, художніх порівнянь з англійської мови українською, на матеріалі роману «Гаррі Поттер і В'язень Азкабану». Аналіз теоретичних джерел дозволив встановити, що поняття метафори характеризується широким колом визначень: метафора розуміється властивість слів утворювати образний сенс; як риторична фігура, стилістичний троп, заснований на перенесенні, аналогії, метою якого є підвищення образності висловлювання, надання йому певного експресивного забарвлення. Було зроблено висновки про те, що існує чотири типи метафор: номінативна метафора; образна метафора; когнітивна метафора; генералізуюча метафора. Виділяються також орієнтаційні, онтологічні та структурні метафори.

Було також зроблено висновки про те, що наразі існують різноманітні класифікації метафор, утворені на основі різних критеріїв та підходів: згідно типу перенесення, на якому засновано метафору, за критерієм відсутності / присутності опорного слова, за досвідом взаємодії з навколишньою дійсністю, за критерієм характеристики метафорою предметів, явищ або понять, за способом впливу метафори її адресата.

Підбиваючи підсумки, зазначимо, що художнє порівняння – троп, який зазвичай використовується для зіставлення двох об'єктів, предметів, явищ, станів, коли промовець хоче зазначити, що один об'єкт, предмет, явище має більше або менше якостей, ніж інший. основі порівняння лежить уподібнення одного предмета або явища іншому на підставі будь-якої загальної ознаки. Порівняння є засобом утворення метафор, символів, стереотипів, фразеологізмів, а також способом розкриття свідомості і світобачення певного народу. Художнє порівняння та метафора мають спільні риси та відмінності,

які визначають межі між поняттям метафори та художнього порівняння у сучасній лінгвістиці.

Аналіз показав, що переклад метафор та художніх порівнянь становить значні труднощі для перекладача, що пояснюється їх експресивністю, стилістичною маркованістю і національно–культурною специфікою. Було також зазначено, що переклад метафор та художніх порівнянь обумовлює використання перекладацьких трансформацій, які дають змогу досягнути адекватного перекладу таких важливих для текстів одиниць

Жанрово-стилістичні особливості роману включають застосування широкого кола стилістичних засобів, таких як епітети, метафоричні епітети, паралелізм, гіперболи, антитеза, характоніми, авторські okazionalizmi, метафори, епітети, тощо. До засобів перекладу метафор було віднесено такі, як переклад засобами відповідника; трансформація диференціації; трансформація додавання; трансформація калькування; трансформація граматичної заміни; трансформація перестановки; трансформація модуляції; трансформація описового перекладу.

Аналіз суцільної виборки дозволив отримати такі статистичні показники: переклад засобами відповідника було застосовано у 8% прикладів; трансформація диференціації була використана у 9% прикладів; трансформація додавання була використана у 17% прикладів; трансформація калькування була використана у 17% прикладів; трансформація граматичної заміни була використана у 8% прикладів; трансформація перестановки була використана у 8% прикладів; трансформація модуляції була використана у 25% прикладів; трансформація описового перекладу була використана у 8% прикладів.

У перебігу практичного аналізу було виокремлено такі способи перекладу порівнянь, як: переклад засобами відповідника; трансформація диференціації; трансформація конкретизації; трансформація генералізації;

трансформація додавання; трансформація вилучення; трансформація перестановки; трансформація граматичної заміни; трансформація модуляції; заміна порівняння засобами аналогу. Ми отримали такі результати статистичного аналізу при перекладі художніх порівнянь роману: переклад засобами відповідника застосовано у 10% прикладів; трансформація диференціації використана у 14% прикладів; трансформація конкретизації використана у 14% прикладів; трансформація генералізації використана у 14% прикладів; трансформація додавання використана у 9% прикладів; трансформація вилучення використана у 9% прикладів; трансформація перестановки використана у 18% прикладів; трансформація граматичної заміни використана у 4% прикладів; модуляція використана у 4% прикладів; заміну порівняння засобами аналогу використано у 4% прикладів.

Можна дійти висновку, що найпопулярнішими перекладацькими трансформаціями, які використовував В.Морозов, є переклад засобами відповідника, додавання і вилучення, перестановки, трансформація диференціації та модуляція. Вони дозволяють отримати близьку до оригіналу образність, яка невимушено звучатиме у вихідному тексті. Це і є головною метою адекватного перекладу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Англо-український фразеологічний словник / Уклад. К. Т. Баранцев. 2-ге вид., випр. К. : Т-во «Знання», КОО, 2005. 1056 с.
2. Антонова О. В. Лінгвокогнітивний механізм метафори. *Нова філологія*, 2007. № 2/22. С. 134–140.
3. Антонюк М. О. Метафора та її роль в мовній картині світу. *Мовні і концептуальні картини світу: Збірник наукових праць*. К., 2002. № 7. С. 15–19.
4. Балабан О.О. Метафора як семантична універсалія: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.15. Донецьк : Донец. нац. Ун-т, 2006. 20 с.
5. Бережанська Ю.В. Концептуальна метафора в англomовному медичному дискурсі. *Науковий вісник Криворізького національного університету : зб. наук. праць*. Кривий Ріг, 2013. Вип. 9. С. 479–484.
6. Бондаренко М. Фразеологічні одиниці з флористичним компонентом у мовній картині світу українця. *Мовні і концептуальні картини світу*, 2018. 2 (64). С. 23–31
7. Буточкіна Є. К., Григошкіна Я. В. Зооморфні фразеологізми в англійській та українській мовах. *Вісник студентського наукового товариства Донецького національного університету імені Василя Стуса*. вип. 8, т. 2. С. 98–102.
8. Вовк В.Н. Мовна метафора в художньому мовленні. Київ: Наукова думка, 1986. 251 с.
9. Гаврилюк А.П. Метафора, її природа та роль у мові та мовленні. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Серія: Філологія. Педагогіка, 2013. Вип. 2. С. 29–

10. Гайдученко Г. Порівняння як мовно-образний засіб творів Ірен Роздобудько. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика»*. Вип. 17. Херсон: Вид-во ХДУ, 2013. С. 118–120.

11. Гнатюк Л. Я. Лінгвокультурний і функційно-прагматичний аспекти антропоцентричних фразеологізмів на матеріалі одно- і різноструктурних мов (української, російської, польської, англійської). *Лінгвістичні дослідження*, 2014. Вип. 37. С. 3–9.

12. Гуменюк А. Стратегії доместикації та форенізації в українських перекладах Дж.Орвела. *XI Міжнародна студентська інтернет-конференція*, 2023. С. 145

13. Дячук Н. В., Криворучко Т. В. Способи перекладу метафор художнього спрямування. *Житомирський державний університет імені Івана Франка*, 2022. С. 56–60

14. Ємець О. Роль концептуальних метафор у створенні авторської картини світу. 2001. С. 45–49.

15. Жовтянська В. Психологічний механізм функціонування метафори. URL: <http://journals.uran.ua/index.php/1810-2131/article/view/122407> (дата звернення: 02.09.2023).

16. Зубрик А. Р. Особливості та труднощі перекладу англійських фразеологізмів. *Наукові записки. Серія «Філологічна». Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка*, 2013. Випуск 36. С. 317–319.

17. Іванова О., Тилько А., Соломчук О. Загальна теоретична характеристика семантичної основи метафори. *Збірник наукових тез. Національний університет «Острозька академія»*, 2017. Випуск 4. С. 56–60.

18. Кіс Т. Є. Еволюція художньої метафори: лінгвокультурний аспект : Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 2001. 19 с.

19. Комар Л. Фразеологія як наука та її предмет дослідження. *Молодь і ринок*, 2011. № 3. С. 128–132.
20. Кочерган М.П. Основи зіставного мовознавства : підручник. Київ. : Академія, 2006. 424 с.
21. Кривенко Г. Л. Зоосемізми в англ. та укр. мовах: семантико-когнітивний і функціонально-прагматичний аспекти: Автореф. дис. ... канд. Філол. Наук: 10.02.17. Київський національний лінгвістичний ун-т. К., 2006. 20 с.
22. Кузенко Г.М. Структурно-семантичні та комунікативно-прагматичні особливості емотивних висловлювань негативної оцінки: Дис...канд. філ.наук:10.02.04. Київ, 2006. 186 с.
23. Кусайкина Н.В. Сучасний тлумачний словник української мови / Н.В. Кусайкина, Ю.К. Цыбульник. Харків: «Школа», 2011. 371 с.
24. Кучеренко І. К. Синтаксичні функції порівняльних конструкцій. *Актуальні проблеми граматики: Збірник наук. праць*. Львів: Світ, 2003. С. 136–139.
25. Кушнір І. О. Загальне і національно-специфічне у фразеології емоцій. *Наукові записки. Сер. Філологічні науки*, 2008. 210 с.
26. Левченко О. П. Фразеологічна символіка: лінгвокультурологічний аспект: Монографія. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2005. С. 158
27. Лілік О. Семантико-стилістичні типи метафор у поетичній творчості Василя Стуса. *Siverian chronicle*, 2021. № 4. С. 138–144
28. Мазепова О. В. Метафора як засіб створення мовної картини світу. *Мовні і концептуальні картини світу: Збірник наукових праць*. К., 2004. Книга 2, № 12. С. 21–27.
29. Маланчук А. В., Лаба Д. С., Поздрань Ю. В. Семантичні особливості українських фразеологізмів із компонентом-зоонімом. URL:

<https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-hum/all-hum-2019/paper/viewFile/7115/5781>(дата звернення: 17.09.2023).

30. Матвієнків О. С. Особливості функціонування фразеологічних одиниць у художньому тексті. *Вісник Львівського університету. Серія: Іноземні мови*, 2013. Вип. 21. С. 37–43.

31. Методи лінгвістичних досліджень: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Слов'янськ : СДПУ, 2010. 262 с.

32. Новікова К. Методи відтворення стилістичних фігур і тропів у процесі перекладу художніх текстів. *Одеський лінгвістичний вісник*, 2016. №7. С. 272 – 276

33. Овсієнко А. Класифікації метафори в сучасному мовознавстві. *Society. Document. Communication. Соціум. Документ. Комунікація*, 2018. (5). С. 70-84.

34. Ораторське мистецтво : навч.-метод. посіб. / авт.-уклад. : І. М. Плотницька, О. П. Левченко, З. Ф. Кудрявцева та ін. ; за ред. І. М. Плотницької, О. П. Левченко. 2-ге вид., стер. К. : НАДУ, 2011. 128 с.

35. Патен І. Соматичний компонент у складі фразеологічних одиниць зі значенням переміщення у просторі (на матеріалі української, польської та англійської мов). URL: http://dspu.edu.ua/filol_gum/wp-content/uploads/2016/04/2015_10.pdf(дата звернення: 17.09.2023).

36. Ролінг Дж. К. Гаррі Поттер і в'язень Азкабану. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=3942> (дата звернення: 17.09.2023).

37. Самойлова І. В., Подвойська О. В. Лексичні особливості політичних промов. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Філологічні науки*, 2016. Книга 1. С. 235–238

38. Селіванова О.О. Актуальні напрями сучасної лінгвістики (аналітичний огляд). К., 2004. 148 с

39. Скрипник І. Ю. Соматичні фразеологічні одиниці із значенням інтерперсональних відносин: структурно-семантичні та функціональні характеристики. Дис. канд. філол. наук: 10.02.04. Львів, 2009. 182 с.

40. Сопилюк Н. М. Переклад як особливий вид міжмовної та міжкультурної комунікації. URL: <http://tractatus.sumdu.edu.ua/ru/sopilyuk-n-m-pereklad-yak-osobliviy-vid-mizhmovnoyi-ta-mizhkulturnoyi-komunikatsiyi/>

(дата звернення: 30.09.2023).

41. Стеблина Н. О. Тексти офіційного політичного дискурсу як індикатор еволюції політичного режиму (на матеріалі промов українських президсєлївєнтїв). *Вїсник ДонНУ їмєні Василя Стуса*, 2019. С. 85–95

42. Таранєнко О. О. Порївняння. Шевченківська єнциклопєдія у 6 тт. К., 2015. Т. 5. С. 277—284.

43. Тїкан Я. Г., Ярмак Д. О. Фразеологічні засоби вираження культурної їдєнтїчностї прєдставникїв англїйської та української лїнгвокультур. *Вїсник*, 2015. № 10. С. 50–53.

44. Українська мова: єнциклопєдія / НАН України, Ін-т мовознав. їм. О. О. Потебні, Ін-т укр. мови; голова ред. кол. В. М. Русанївський [та їн.]. К.: Вид-во «Українська єнциклопєдія їм. М. Бажана», 2004. 824 с.

45. Федорова Л. Категорїя оцїнки: до проблемї становлєння та вираження в словї (на матеріалї метафор газєтно-журнальної перїодики). *Українська мова*, 2013, № 1. С. 115–121

46. Фролова І. Є., Омецинська О. В. Специфіка художнього дискурсу та його аспектів. *Вїсник ХНУ їм. В.Н. Каразіна. Іноземна філологія*, 2018. Вип. 87. С. 52–61

47. Черєдничєнко О. І. Міжкультурні аспекти перекладу. *Мовні ї концептуальні картини свїту: Збїрка наукових праць. Спеціальний випуск. Мови, культури та переклад у контекстї європейського співробїтництва*. Київ, 2001. С. 485 - 489

48. Чередниченко О. І. Про мову і переклад. Київ : Либідь, 2007. 248 с.
49. Чернова Ю. В. Алієва Ф. С. Кизи. Особливості перекладу метафор (на прикладі українських перекладів романів Агати Крісті). *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*, 2021. С. 125–129
50. Шиманович Г. М. Метафора як когнітивний механізм номінації та її роль у мовній картині світу. URL: <chrome-extension://oemmndcbldboiebfnladdacbdm/adm/http://dspace.nbuiv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/54447/09-Shimanowich.pdf?sequence=1> (дата звернення: 03.10.2023).
51. Bassnet S., Schaffner C. Introduction: Politics, Media and Translation – Exploring Synergies: Political Discourse, Media and Translation. *Cambridge Scholars Publishing, Newcastle upon Tyne, UK*, 2010. pp. 1–22.
52. Bayram F. Ideology and Political Discourse: a Critical Discourse Analysis of Erdogan's Political Speech. *Annual Review of Education, Communication and Language Sciences*, 2010. №7. pp. 23-40.
53. Catford J.A. *linguistic theory of Translation*. London: Oxford University Press, 2003. 103 p.
54. Collins Dictionary. URL: <https://grammar.collinsdictionary.com/> (дата звернення: 03.10.2023).
55. Crystal D. *Encyclopedia of the English Language*. Cambridge University Press, 2005. 205 p.
56. Crystal D. *English as a Global Language*. Cambridge University Press, 2003. 202 p.
57. Fairclough N. Genres in political discourse. *Encyclopedia of Language and Linguistics*. Oxford, Elsevier, 2005. pp. 33.
58. Geis M. L. *The language of Politics*. N.Y. : Springer, 1987. 315 p.
59. Glucksberg S. *Understanding Figurative Language: From Metaphor to Idioms*. Oxford University Press, 2001. 140 p.

60. Guerra A.F. Translating culture: problems, strategies and practical realities. *Croatia science journal of literature, culture and literary translation. Art and Subversion*, 2012. № 5. pp. 1—27.

61. Korunets I.V. Theory and practice of translation. Vinnytsya: Nova Knyha Publishers, 2001. 448 p.

62. Kövecses Z. *Metaphor and Emotion: Language, Culture, and Body* in. Human Metaphors of Musical Motion. *Metaphor and symbol*, 18 (2), pp. 63-84

63. Lakoff G. The Contemporary Theory of Metaphor. Cambridge University Press, 1992. 246 p.

64. Lakoff G., Johnsen M. Metaphors we live by. London: The university of Chicago press, 2003. 193 p.

65. Maitland S. What is cultural translation. Bloomsbury Publishing, 2017. 192 p.

66. Native English. URL: <https://www.native-english.ru/> (дата звернення: 10.10.2023).

67. Newmark P. More Paragraphs on Translation. Multilingual Matters, 1998. 226 p.

68. Newmark Peter. A Textbook of Translation. Harlow: Pearson Education Limited, 2008. 292 p.

69. Ortony A. Metaphor and Thought. Cambridge University Press, 1993. 196 p.

70. Oxford English Dictionary. URL: <https://languages.oup.com/> (дата звернення: 03.10.2023).

71. Ricoeur P. The Rule of Metaphor. Ricoeur P. The Rule of Metaphor: The Creation of Meaning in Language. NY: Routledge Classics, 2004. 450 p.

72. Rowling J. K. Harry Potter and the Prisoner of Azkaban. URL: https://hpread.scholastic.com/HP_Book3_Chapter_Excerpt.pdf (дата звернення: 03.10.2023).

73. SIL glossary of linguistic terms. URL: <https://glossary.sil.org/term/metaphor> (дата звернення: 03.10.2023).

74. Strumpf M., Douglas A. The Grammar Bible: Everything You Always Wanted to Know About Grammar but Didn't Know Whom to Ask. Henry Holt and Company, 2004. 512 p.

75. The American Heritage Dictionary of Idioms. URL: <https://ahdictionary.com> (дата звернення: 03.10.2023).

76. The Concise Oxford Dictionary of Linguistics. URL: <https://www.oxfordreference.com/> (дата звернення: 03.10.2023).

77. The Free Dictionary. URL: <https://idioms.thefreedictionary.com/v> (дата звернення: 03.10.2023).

78. Wilss W. The Science of Translation: Problems and Methods. Tübingen: Narr, 2009. 292 p.